

טנא פירות העמל

לקט מאמרותיו של
הרב זאב שטיינמן

רעיונות וקישורים בדרוש
על פרשת אחרי קדושים

מכון חו"ל טנא פירות העמל

טל. 052-7620949

לדרשות הקדשות וכל ענין:

tenepirotheamal@gmail.com

יום הכיפורים עבדינו בכף כבשאים

וְלָקַח מִלֹּאֵל הַמִּזְבֵּחַ גִּחְלִי אֵשׁ מִעַל הַמִּזְבֵּחַ
מִלִּפְנֵי ה' וּמִלֹּאֵל חֲפָנָיו קִטְרֶת סָמִים דָּקָה
וְהֵבִיא מִבֵּית לְפָרֶכֶת (ויקרא טו. יב).

בעבודת כהן גדול ביום הכיפורים תנו
(וימא מז ע"א) הוציאו לוֹ אֶת הַכֹּפֶר וְאֶת הַמִּחְתָּה
וכו', והקשו בגמרא כף ביום הכיפורים
למה לי, והלא מלוא חפניו והביא אמר
רחמנא, ותירצו משום דלא אפשר, דהיכי
נעביד, אי תימא דיכניס את המחתה ואחר
כך יכניס את הקטורת בחפניו, והלא הבאה
אחת של גחלים וקטורת אמר רחמנא
שנאמר ולקח מלוא המחתה גחלי אש
מעל המזבח ומלוא חפניו וגו' והביא ולא
שני הבאות, ואי תימא דנשקליה לקטורת
בחופניו ונחתיה עלה את מחתת הגחלים
וליעול, כי מטי התם היכי ליעביד,
נשקליה בשיניה ונחתיה למחתה, השתא
לפני מלך בשר ודם אין עושין כן, לפני
מלך מלכי המלכים הקב"ה על אחת
כמה וכמה, הלכך לא אפשר וכיון דלא
אפשר עבדינן כדאשכחן בנשיאים (במדבר
ז. יד, כף אחת מלאה קטרת). והנה נשיאים עם
הכולל בגימטריא יום הכיפורים.

ונתן את הקטורת על האש לפני ה' ונתן בה סם

מעלה עשן כדי להוציא מליבן של צדוקים

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהְרֹן אֲחִיךָ
וְאֵל יִבְאָה בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית
לְפָרֶכֶת אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ
וְלֹא יָמוּת כִּי בַעֲנֵן אֲרָאָה עַל הַכַּפֹּרֶת,
וְנָתַן אֶת הַקִּטְרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'
וּבִסָּפָה עֲנֵן הַקִּטְרֶת אֶת הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל
הָעֵדוּת וְלֹא יָמוּת (ויקרא טז. ב-ג).

תנו רבנן (וימא נג ע"א) ונתן את הקטורת על
האש לפני ה' שלא יתקן מבחוץ ויכניס,
להוציא מליבן של צדוקים שאומרים יתקן
מבחוץ ויכניס, מאי דרוש, כי בענן אראה
על הכפורת מלמד שיתקן מבחוץ ויכניס,
אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר ונתן
את הקטורת על האש לפני ה', אם כן מה
תלמוד לומר כי בענן אראה על הכפורת,
מלמד שנותן בה מעלה עשן.

בכל מקום שאמרו שתהא נעשית פעולה
מסויימת בשביל להוציא מליבן של
צדוקים, הרי שמן התורה אין צריך
לפעולה זו ורק בשביל להוציא מליבן של
צדוקים אמרו לעשות אותה פעולה, וכגון
מה שהיו מטמאין את הכהן השורף את
הפרה ומטבילין אותו (וימא ב' ע"א) להוציא
מליבן של צדוקים שהיו אומרים במעורבי
השמש היתה נעשית, כי מן התורה אין
צריך לטמא את הכהן, וכן בדאמר רבי
יהודה בן טבאי (תגינה טז ע"ב) אראה בנחמה
אם לא הרגתי עד זומם להוציא מליבן
של צדוקים שהיו אומרים אין עדים זוממין
נהרגין עד שיהרג הנידון. אבל כאן מה
שלא יתקן מבחוץ ויכניס הרי הוא מפורש
בתורה שכן צריך לעשות שנאמר ונתן
את הקטורת על האש לפני ה', ואילו
לשון הגמרא שלא יתקן מבחוץ ויכניס
להוציא מליבן של צדוקים שאומרים יתקן
מבחוץ ויכניס, משמע כביכול מה שלא
יתקן מבחוץ ויכניס הוא רק בשביל שלא
יאמרו הצדוקים, ולא כן הוא.

אבל מרבינו חננאל (וימא שם) משמע בשינוי
קצת, וזה לשון רבינו חננאל, כי בענן
אראה על הכפורת מלמד שנותן בקטורת

סם שהוא מעלה עשן להוציא מליבן של צדוקים, ע"כ, הרי שהמעלה עשן הוא להוציא מליבן של צדוקים, ומסתמא להוציא מליבן שהן מפרשים כי בענן אראה שיתקן מבחון ויכניס. ואולי מה שקובע הבית יוסף (א"ח סימן קל"ג ד"ה ועליך) שמעלה עשן בא לתקן את הקטורת שיהא עשנה מיתמר ואינו מ"א סממני הקטורת ולכן אם הקטיר בלי המעלה עשן אינו חייב, כן לפי הרבינו חננאל כאן.

השוכן איתם בתוך טומאותם,

אפילו בשעה שהם טמאים שכינה ביניהם

וְכַפֵּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִפְשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטֹּאתֵם וְכֵן יַעֲשֶׂה
לְאַהֲל מוֹעֵד חֲשׁוֹן אֶתֶם בְּתוֹךְ טֻמְאוֹתֵם
(ויקרא טז. טז.)

ברש"י, השוכן איתם בתוך טומאותם אף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם. והוא ממסכת יומא (טו ע"ב), ויש בזה סברא פשוטה לפי שכתבנו בפרשת תזריע (ויקרא יב. ב) על דברי רבי שמלאי (ויקרא רבה פרשה יד. א) כִּשֶׁם שִׁיעֲזַרְתּוּ שֶׁל אָדָם אַחֵר בְּהֶמָּה חֲתִיהָ וְעוֹף כֶּף תוֹרְתוֹ אַחֵר בְּהֶמָּה חֲתִיהָ וְעוֹף, הֵדָּא הוּא דְכָתִיב זֹאת תוֹרַת הַבְּהֶמָּה (ויקרא יא. מז) וְאַחֵר כֶּף אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ, פירוש כמו שבמעשה בראשית יצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף שמתחילה ויבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְגו' וְאֶת כָּל עוֹף כְּנָף וְגו' וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֶמָּה וְרֶמֶשׂ וְחַיֵּיתוֹ אֲרֶץ לְמִינָהּ (בראשית א. כא-כד) ורק אחר כך וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ

(בראשית א. כו), כך תורת האדם נתפרשה בפרשת תזריע אחר תורת בהמה חיה ועוף שנתפרשה כבר בפרשת שמיני, והנה מעשה ותורה הם ב' עניינים שהרי במעשה שייך מוקדם ומאוחר היינו שמעשה יצירת האדם היה אחר מעשה יצירת בעלי החיים וכן נזכר בתורה על זה הסדר, אבל תורת האדם שנתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף אין זה ענין של מעשה כמו במעשה היצירה עד שיהיה שייך לומר מה מוקדם ומה מאוחר אלא רק שכך ובסדר זה נזכר בתורה שמתחילה נזכר תורת בהמה חיה ועוף ורק אחר כך נזכר תורת האדם ואין מוקדם ומאוחר בתורה. אלא שענין מוקדם ומאוחר שבתורת האדם אחר תורת בהמה חיה ועוף אפשר בלשונו של רבי שמלאי במדרש, תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף שאין נתפרשה ענין הזכרה בלבד, אלא שנתפרשה הוא חלק המעשי של תורת האדם, שבא לומר כי תורת הבעלי חיים זאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֵּאָכְלוּ (ויקרא יא. ב) מדבר ממין הטהורה ומין הטמאה ואילו תורת האדם מדבר מאדם הנטמא וכיצד יטהר עצמו, היינו שאותו אדם הוא הנטמא הוא הנטהר, שבבהמה יש מין טהורה ויש מין הטמאה מה שאין כן האדם הישראלי הוא בכלל אתם קרויין אדם ואין הנכרים קרויין אדם (יבמות סא ע"א ובבא מציעא קיד ע"ב וכריתות ו' ע"ב), שאין האיש הישראלי ממין הטמא או הטהור, אלא שלצד נשמתו הטהורה מעלתו לטהר עצמו היינו שהאדם הנטמא יכול לטהר עצמו, ואחר שיצירה שייך באדם ושייך בבעלי חיים, וכשם שיצירת האדם הוא אחר כל בהמה

ביום הכיפורים על דעת המקום ועל דעת
הקהל אנו מתירין להתפלל עם העבריינים
וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאוֹהֶל מוֹעֵד בְּבָאוּ לְכַפֵּר
בְּקֹדֶשׁ עַד צֵאתוֹ וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ
וּבְעֵד כָּל קָהָל יִשְׂרָאֵל (ויקרא טו. יז).

פסוק זה המדבר מעבודת הכהן גדול ביום
הכיפורים הוא מקביל למה שאומרים
בהיכנס היום הקדוש יום הכיפורים בתפילת
כל נדרי, על דעת המקום ועל דעת הקהל
אנו מתירין להתפלל עם העבריינים,
שבאמירת על דעת המקום וכו' אנו
מייחדים דעתו של הקב"ה כביכול וגם דעת
הכלל ואנו מודיעים כי מתירין אנו להתפלל
עם העבריינים. הקב"ה שהוא מקומו של
עולם וכאן נקרא מקום על דעת המקום,
וכל אדם לא יהיה באוהל מועד הוא המקום
שעיני הכל ביום הכיפורים אליו נשואות
לכפרה. ועל דעת הקהל קהל ישראל, אנו
מתירין להתפלל עם העבריינים וזהו וכיפר
בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל
שכולם נכללים ביום זה באחדות. והנה
כעת יום ח' מעשיית תשע"ט כשחשבנו
לומר כל הנ"ל בשיעור הקבוע והיו רגלי
מוליכות אותי לאמירת השיעור, העלינו
כי תיבות על דעת המקום ועל דעת
הקהל אנו מתירין להתפלל עם העבריינים
בגימטריא וכל אדם לא יהיה באוהל מועד
בבאו לכפר בקדש עד צאתו וכפר בעדו
ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל.

ביום הכיפורים אנו מתירין להתפלל עם העבריינים
ואילו בפסח אף אתה הקהה את שינוי של חבן חרשע
ואדהכי בענין יום הכיפורים שאנו מתירין
להתפלל עם העבריינים ואילו בפסח אף

חיה ועוף ותנו רבנן במסכת סנהדרין (לח
ע"א) אדם נברא בערב שבת וכו' כדי שיכנס
לסעודה מיד, כך בתורתם יש תורת
בהמה חיה ועוף לטומאה וטהרה ויש תורת
האדם לטומאה וטהרה, אלא שבעל חי
הטמא טמא יהיה נקרא כי הוא מין טמא,
והטהור טהור כי הוא טהור במינו, לא כן
תורת האדם שמצד נשמתו אם בא
ליטמא פותחין לו וכשבא ליטהר מסייעים
אותו (שבת קד ע"א ויזמא לח ע"ב ומנחות כט ע"ב),
ורק אחר תורת הבהמה כנ"ל שכבר
נתפרש איזה בעל חי טהור המוכן לסעודה
ואיזה טמא שאינו לסעודת האדם, כעת בא
תורת ומעלת האדם וחידושו אשר בכוחו
ובידו של האדם יש את האפשרות
והיכולת שאם בא ליטמא פותחין לו ובא
ליטהר מסייעים אותו, ממילא זהו כשם
שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה
ועוף במעשה בראשית, כך תורתו שיש
בה מעשה להיות נטהר מטומאתו,
נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף. זהו
השוכן איתם בתוך טומאותם אפילו
בשעת שהן טמאים שכינה עמהם, כי
האיש הישראלי אפילו אם נטמא חס
ושלום, עדיין הוא במעלה ובסולם העולה
בית אל להיות נטהר ולהתקרב להקב"ה
ובחינת השיבנו ה' אליך ונשובה (איכה ה.
כא) שאמרה פְּנֵט יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא (מדרש איכה פרשה ה' כא) רבוננו של
עולם שֶׁלֹךְ הוּא הַשִּׁיבֵנו וכו' שְׁנֵאמַר
שׁוּבֵנו אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (תהלים פה. ה) לְכֹךְ נֵאמַר
הַשִּׁיבֵנו ה' אֱלֹהֵי וְנִשׁוּבָה, זהו השוכן
איתם בתוך טומאותם אפילו בשעת שהן
טמאים ועל ידי זה נבוא להיות נטהרים
ולהתקרב אל הקב"ה.

חטא, אם כן לא ייתכן עברייני שיש בידו חובות אלא רק אם לא שב כלל, ואם בפסח הוא עברייני שאין בידו זכויות אלא חובות, לכה עברייני רשע אף אתה בפסח הקהה את שיניו. ושו"ר בשפת אמת בדבר תורה הראשון לחג המצות עיין שם, ומזקני החסידים נאמר לי שזה היה הדבר תורה הראשון שהשמיע לציבור כרבי.

ביום הכיפורים אותם עבריינים קיימו מצות תוספת עוד אפשר מה שביום הכיפורים אנו מתירין להתפלל עם העבריינים ואילו בפסח אף אתה הקהה את שיניו של הרשע, דהנה עיצומו של יום הכיפורים מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם (ויקרא טו. ל), והרי אותו עברייני שעם כניסת היום הקדוש הוא בא להתפלל, ודאי שכבר מבעוד יום הוא קיים חובת תוספת יום הכיפורים, ויש הבדל בין תוספת ליום עצמו, שלמדנו (זמא פא ע"א) שאם לא הוסיף מחול על הקודש במלאכה ובעינוי אינו ענוש שנאמר כי כל הנפש אשר לא תענה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתיו וגו' (ויקרא כג. כט-ל), על עיצומו של יום ענוש כרת ואינו ענוש כרת על תוספת, ממילא כל זמן שעדיין לא נכנס היום הרי הוא בגדר עברייני, אך כיון שכבר התחיל לשוב בתוספת, לכן עם כניסת היום אנו מתירין להתפלל עם אותם עבריינים, ואחר שהתרנוהו, כעת בא עיצומו של יום ומכפר, מה שאין כן אותו בן רשע בפסח שאומר מה העבודה הזאת לכם, ואם בפסח אינו בעבודת היום שהרי הוציא

אתה הקהה את שיניו של הבן הרשע כבהגדה של פסח, אפשר לפי שביום הכיפורים עוד טרם התחלנו בתפילה אנו מתירין להתפלל עם העבריינים כדי שיצטרפו אף הם ויבואו להתפלל, אבל בפסח ליל הסדר כשהרשע מונע עצמו מהצטרף אל ישראל קדושים למצוות הלילה והוא אומר מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל בפר בעקר, לכן אף אתה הקהה את שיניו ואמר לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו וכו'.

עוד אפשר מה שביום הכיפורים אנו מתירין להתפלל עם העבריינים ואילו בפסח אף אתה הקהה את שיניו של הרשע, לפי שבתשרי ימים נוראים הוא עת תשובה מיראה ששבים מאימת הדין ויראת אלקים עד שזדונות נעשו שגגות, לכן כעת בכניסת יום הכיפורים אותם עבריינים השבים אינם זכאים כי יש בידם חטאים ושגגות שמקודם היו זדונות, ועל אלו עבריינים מתירים אנו להתפלל עמם, אבל בפסח יציאת מצרים עת תשובה מאהבה בבחינת הכתוב כה אומר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה (דמיה ב. ב) כשהכלה כנסת ישראל הולכת אחרי עטרת בעלה השכינה הקדושה במדבר מבלי לדעת היכן מקום בית דירה, הולכת היא אחרי עטרת בעלה השכינה הקדושה בארץ לא זרועה מבלי לדעת היכן פרנסתה, זהו חסד נעורים אהבת כלולות שאז בתשובה מאהבה זדונות הופכים לזכויות ואין אף

את עצמו מן הכלל, קל וחומר שכלל לא היה בהכנה ובתוספת, ולרשע כזה אף אתה הקהה את שיניו.

כ"א ימי בין המצרים וכ"א ימי סליחה
שמראש השנה עד הושענא רבה דינם
שוה לכפר ולהלבין עוונותיהם של ישראל

**וְנִשְׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹתָם אֶל
אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשָׁלַח אֶת הַשְּׁעִיר בַּמִּדְבָּר**
(ויקרא טז. כב.)

כאן המקום להביא דברי מהרש"א על הא דרבי יהושע בן חנניה דנצח לסבי דבי אתונא (בכורות ח' ע"ב ט' ע"א) שהביאו לו תרי ביעי ושאלוהו איזו של תרנגולת שחורה ואיזו של לבנה, הביא הוא להם שתי גבינות ושאלם איזו של עז שחורה ואיזו של לבנה, וביאר המהרש"א דאייתי ליה תרי ביעי על דרך שאמרו (כריתות ח' ע"א) שתרגולת מטילה לעשרים ואחד יום וכנגדה באילן לזו ואמרין שרמזו ירמיה מִקֵּל שְׂקָד אֲנִי רֹאֶה (ירמיה א. יא) שהם כ"א יום מ"ז בתמוז עד תשעה באב והם רמזו לו ימים אלו בתרנגולת שחורה על שם הגלות ובתרנגולת לבנה רמזו לו על עוד כ"א ימי סליחה ושמחה מיום טוב ראשון של ראש השנה עד הושענא רבה שהוא יום גמר החתימה כדאיתא במדרשות, והוא שרמזו לו בתרנגולת לבנה גם כן על שם ליבון עוונות, וכך אמרו לו, הרי תרי ביעי לבנים הן תולדה מב' תרנגולות ואין ניכר איזה מהשחורה ואיזה מהלבנה, כך אין לכם היכר כי מקרה אחד יקרה את כולן שהפורענות והטובות שוים בימים בשיעור אחד זה כזה כ"א יום ואין

כאן מקום תקוה לכם, ורבי יהושע בן חנניה השיב בדוגמת זה עז שחורה ועז לבנה שהן ב' שעירים שהביאו ישראל ביום הכיפורים, הלבן היה לה' והשחור הוא שהיה לעזאזל, והגבינה שהיא תולדה מהעזים שניהן לבנים שגם השעיר לעזאזל היה מלבין עוונותיהם של ישראל שנאמר ונשא השעיר וגו' (ויקרא טז. כב, וְנִשְׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹתָם אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשָׁלַח אֶת הַשְּׁעִיר בַּמִּדְבָּר) כמו שאמרו (יומא סז ע"א) שהיו קושרין בההוא שעיר המשתלח חוט של זהורית וכיון שהגיע למדבר היה מלבין, וכן הוא הענין בב' תרנגולות שניהם תולדותם לכ"א יום ותולדות שניהם היו ביצים לבנים כי הנה ב' שיעורים כ"א יום גם כן תולדותיהם שוין בליבון, וכמו שהכ"א ימים שמראש השנה ועד הושענא רבה תולדות ליבון עוון וכפרה עליהן הן, כן גם ימי כ"א יום פורענות מ"ז בתמוז עד תשעה באב היה תולדות ליבון עוונות כי הצרות ויסורין מכפרין כמו שאמרו (ברכות נו ע"א וסנהדרין לו ע"ב) הגלות מכפר, אלו דברי מהרש"א במסכת בכורות שם.

אחרי שהיה השעיר מלבין עוונותיהם, אז לפני ה' תטהרו בטהרה שהיא יותר צח מליבון **כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם לְטָהָר אֲתֻכֶּם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ** (ויקרא טז. ל.)

במסכת יומא (סז ע"ב) בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח אולם מבפנים וכיון שהגיע שעיר למדבר היה מלבין וידעו שנעשית מצוותו שנאמר אִם יִהְיוּ חַטָּאתֵיכֶם בְּשָׁנִים בְּשָׁלֹג יִלְבִּינוּ (ישעיה א.)

יח). ובמסכת עבודה זרה (כ' ע"ב) זריזות מביאה לידי נקיות נקיות מביאה לידי פרישות פרישות מביאה לידי טהרה, וברש"י שם, נקיות נקי באין חטא וכו', טהור צח מלובן ועדיף מנקי.

הרי שכשנשא השעיר עליו את כל עונותם (ויקרא טו. כב) היה מלבין עוונותיהם של ישראל, אבל אחר שהיה מלבין, אז ביום הזה הקב"ה יכפר עליכם לטהר אתכם טהרה שהוא צח מלובן, כי במה שהשעיר הלבין עוונותיהם עדיין לא תמה כפרה, אלא מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו בטהרה שהוא יותר צח. ואפשר גם כי ליבון הוא ניקוי החטאים שנמחקו ואינם, אבל תטהרו הוא תוספת ההופכת את החטאים לזכיות.

חומר עניינים שבין אדם לחבירו

בַּיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ (ויקרא טו. ל).

דרש רבי אלעזר בן עזריה (ימא פה ע"ב) מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו. על הפסוק הן קרבו ימיד למות (דברים לא. יד) איתא במדרש (דברים רבה פרשה ט' ו) למה נגזר עליו מיתה בזה הלשון הן, רבנן אמרי למה הדבר דומה לאחד שכבד את המלך והביא לו דורון חרב חדה, אמר המלך התניו את ראשו בה, אמר לו אותו האיש, אדוני המלך במה שכבדתך בה

את מתניו את ראשי, כך אמר משה רבנו של עולם בהן קלסתיד שכן בתיב הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים וגו' (דברים י. יד) ובהן אתה גזיר עלי מיתה, אמר לו הקדוש ברוך הוא שכן רע רואה את הנכנסות ואינו רואה את היוצאות, אמר לו אי אתה זכור בשעה ששלחתך לגאל אותן ממצרים ואמרתי לי הן לא יאמינו לי (שמות ד. א), הוי הן קרבו ימיד.

והנה הרי ב' פעמים השתמש משה רבינו בתיבת הן, פעם אחת שקילס ואמר הן לה' אלהיך השמים והפעם הב' שאמר הן לא יאמינו לי, וצריך להבין למה זכר לו השי"ת דוקא את ההן לא יאמינו לי עד שבהן גזר עליו מיתה כי מאי אולמיה דהאי הן מהאי הן. ולולא דמסתפינא אמינא בשביל מוסר הנלמד מכאן לעניינים שבין אדם לחבירו, לפי שהן לה' אלהיך השמים וגו' הוא אמנם קילוס להבורא יתברך שמו, אבל זה בין אדם למקום, לא כן ההן לא יאמינו לי שהוא יותר חמור לפי שהוא בין אדם לחבירו.

ובענין בין אדם לחבירו וכמה יש להיזהר בזה וחומר הענין, הנה כאן המקום להעתיק לשון ספר חסידים (סימן רח"ט), לעולם לא יעשו הערלים רעה אלא אם כן יעשו ישראל תחלה רעה ביניהם זה לזה ולא יתבוא תלמידי חכמים אלא אם כן יבוא זה לזה תחלה או שמבין את התורה ואין מוחין בידם, עיין מה שכתבנו בזה על הפסוק שום תשים עליך מלך וגו' (דברים י. טו) בענין הכנה לימים נוראים בבין אדם לחבירו ומעלת עסק התורה וזהירות מביטולה.

כפר לעוונות וכו' ככתוב בתורת משה עבדך
כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְמַחֵר אֶתְכֶם
מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּתְהַרֵּוּ (ויקרא טו. ל.).

תנו רבנן (וימא לו ע"ב) כיצד מתוודה, עויתי
 פשעתי וחטאתי וכו' דברי רבי מאיר,
 וחכמים אומרים וכו' חטאתי ועויתי
 ופשעתי לפניך אני וביתי וכו', ההוא
 דנחית קמיה דרבה ועבד כרבי מאיר,
 אמר ליה שבקת רבנן ועבדת כרבי
 מאיר, אמר ליה כרבי מאיר סבירא לי
 כדכתיב בספר אורייתא דמשה.

כרבי מאיר סבירא לי כדכתיב בספר
 אורייתא דמשה, אפשר בדרך צחות בלשון
 המשנה (וימא לה ע"ב) וְכֵן הָיָה אֹמֵר אָנָּה
 הָשֵׁם עֲוִיתִי פִּשְׁעִיתִי חֲטָאתִי לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי
 אָנָּה הָשֵׁם כִּפֹּר נָא לְעֹנֹת וּלְפִשְׁעִים
 וּלְחַטָּאִים שְׁעוֹתִי וּשְׁפִשְׁעִתִּי וּשְׁחַטָּאתִי
 לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי כְּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדְּךָ
כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר וכו', כרבי מאיר סבירא
 לי וכתנא דמתניתין שכהן גדול אומר
 אנא השם עויתי פשעתי חטאתי וכו' אנא
 השם כפר נא לעוונות ולפשעים ולחטאים
 שעויתי ושפשעתי ושחטאתי, וסדר וידוי
 זה הוא ככתוב בתורת משה עבדך שהרי
 כן הוא אומר במשה נִשְׂא עֹן וּפִשַׁע וְחַטָּאָה
 (שמות לד. ז), וזהו כרבי מאיר סבירא לי
 כדכתיב בספר אורייתא דמשה.

כדי להגיע לתשובה מאהבה ביום הכיפורים
 צריך לפתוח בתשובה מראש חודש אלול
כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְמַחֵר אֶתְכֶם
מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּתְהַרֵּוּ (ויקרא טו. ל.).

בסדר וידויו של הכהן גדול ביום הכיפורים
 (וימא לו ע"ב) כך היה מתודה חטאתי ועויתי
 ופשעתי לפניך אני וביתי וכו' וכן בדוד הוא
 אומר חֲטָאתִי עִם אֲבוֹתַיִנו הָעוִינֵנו הִרְשָׁעֵנו
 (תהלים ק. ו) וכו', אלא מהו שאמר משה
 נִשְׂא עֹן וּפִשַׁע וְחַטָּאָה (שמות לד. ז), אמר
 משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשעה
 שישאל חטאין לפניך ועושיין תשובה עשה
 להם זדונות כשגגות, ובבן יהוידע והלא
 משה רבינו שחפץ בטובת ישראל למה לא
 התפלל שיעשה זדונות כזכיות, אלא
 שמשה רבינו רצה לחלוק כבוד ליום
 הכיפורים שנאמר בו אִם יִהְיֶה חֲטָאֵיכֶם
 כְּשָׁנִים כְּשִׁלְג יִלְבִּינוּ (ישעיה א. יח) שכוחו
 לעשות זדונות כזכיות, לכך התפלל שיהיו
 זדונות כשגגות ואז יבוא יום הכיפורים אחר
 כך ויעשה את השגגות אלו כזכיות.

וידענו גם ידענו שיום הכיפורים הוא יום
 הקדוש שבימים הנוראים בחינת תשובה
 מיראה ואילו תשובה מאהבה הוא בזמן
 שמחתנו בחג כידוע, אבל במשה רבינו
 שאמר לפני הקב"ה רבונו של עולם
 כשישראל עושיין תשובה עשה להם
 זדונות כשגגות ואילו זכיות יהיה ביום
 הכיפורים, זה אמר משה ביום א' באלול
 אחר שאמר לו הקב"ה פָּסַל לְךָ שְׁנֵי לַחַת
 אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִי וְעָלִיתָ בִּבְקָר אֶל הָר
 סִינִי וְגו' וַיַּעֲבֹר ה' עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא וְגו' נִשְׂא
 עֹן וּפִשַׁע וְחַטָּאָה וְגו' (שמות לד. א-ב-ז),
 הרי שבכדי להגיע ליום הכיפורים
 בתשובה מאהבה יש להתחיל את ימי
 הרצון כבר מראש חודש אלול. ובאותו
 יום כיפורים שאמר ה' סְלַחְתִּי כְּדָבָרְךָ
 (במדבר יד. כ) ונהפך לזכיות כדברי הבן

שמה דמריה עלמא ביה אנא רחין ולשמה
קדישא וקרא אנא אמר תשבחו, ביה
אנא רחין ברבנו של עולם כביכול אני
רוחן שהוא יתברך שמו המקוה טהרה
שלי כמו ורחץ את בשרו במים וטהר
(ויקרא יד. ט), וברור שכוונתו לטהרה על ידי
התדבקות בו יתברך שמו שמקיימים
ואותו תעבדו ובו תדבקון (דברים יג. ה).

וענין שהקב"ה מטהר את ישראל על ידי
השקה והתדבקותם בהש"ת, כן מזה"ק
(ויקרא מא ע"ב) רבי אלעזר הוה יתיב קמי דרבי
שמעון אבוי, אמר ליה הא דתנינן זמין קדשא
ברוך הוא לדבאא להו לישראל (זה ששנינו עתיד
הקב"ה לטהר את ישראל) במה, אמר ליה במה
דכתיב וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם
(גומר, בין דאתדבאן מתקדשן (כיון שנטהרים
מתקדשים), וישראל דאתדבקן ביה בקדשא
ברוך הוא, קדש אקרון דכתיב קדש ישראל
לה' ראשית תבואתה (ירמיה ב. ג) וכתיב ואנשי
קדש תהיון לי (שמות כב. לו), ופאין אינון
ישראל דקדשא בריך הוא קאמר עלייהו
והייתם קדושים כי קדוש אני ה' (ויקרא יא. מד-
מה) בגין דכתיב ובו תדבק (דברים יב. וכו').

עוד אפשר מה מקוה מטהר את הטמאים
אף הקב"ה מטהר את ישראל ובאיזה סוג
טהרה הם נטהרים, לפי דבעי רבי אלעזר
(זבחים קה ע"א) פרים ושעירים הנשרפים
שיצאו וחזרו מהו, מי אמרינן כיון דנפקי
להו איטמו להו או דלמא כיון דהדור
הדור, ובתוס' או דלמא כיון דהדור הדור
פי' בקונטרס דמיבעיא ליה לענין טומאת
בגדים של אלו שהוציאו, וקשה אטו מחיצות
עזרה מקום טהרה, דכיון שנטמאו מי

יהודיע, אז הוקבע יום זה לדורות ליום
סליחה מחילה וכפרה, כי ביום הזה הוא
יום עשרה בתשרי שבכל הדורות יכפר
עליכם לטהר אתכם לפי ומכח מה שאצל
משה באותו יום אמר ה' סלחתי כדברך
אתה משה להיותן זכיות.

הקב"ה מטהר את ישראל

פי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם
מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו (ויקרא טו. לו).

אמר רבי עקיבא (יומא פה ע"ב) אשריכם
ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר
אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי
עליכם מים טהורים וטהרתם (יחזקאל לו. כה)
ואומר מקוה ישראל ה' (ירמיה יו. ג), מה
מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש
ברוך הוא מטהר את ישראל.

מקוה מטהר את הטמאים על ידי טבילה
ואילו הקב"ה מטהר את ישראל לא שייך
בזה טבילה, אלא ודאי הקב"ה מטהר
את ישראל על ידי טהרה אחרת. כי שתי
סוגי טהרות יש במקוה וכדתניא (ביצה יח
ע"ב) חכמים אומרים מטבילין כלי על גב
מימיו לטהרו ומשיקין את המים בכלי
אבן לטהרן, ממילא מקוה ישראל ה',
הקב"ה מטהר את ישראל בהשקה על
ידי שחבוקים ודבוקים כך וכמו שאומרים
בהושענא אום אני חומה, זרויה בין
מכעיסיה חבוקה ודבוקה בך, שאף שהיא
זרויה ומפוזרת בין מכעיסיה עם כל זאת
היא חבוקה ודבוקה בך ובכך היא
נטהרת, וכן היה אומר הרה"ק רבי חיים
מאיר יחיאל ממוגלניצא ז"ע בתפילת בריך

יטהרם, ונראה לפרש דמיבעיא ליה לענין הנוגע בפנים וכו'. וכתב בספר טהרת הקודש (להרב יצחק בהרב צבי אשכנזי, לעמבורג תרנח) שמלשון רש"י משמע שתיקן את זה ודעתו לפרש דמאחר דהדרי אגלאי מילתא למפרע דלא נתטמאו כלל, דלאו הוצאה מיקרי הק' יציאה דמעיקרא. ואכן כך לשון רש"י, מי אמרין כיון דנפקי להו איטמו להו בגדיהם או דלמא כיון דהדור הדור והו' להו כמי שלא יצאו. ממילא כן אפשר כאן בדרכי עקיבא לפני מי אתם מטהרין בתשובה ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים וכו', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל, כי ביום הזה יום הכיפורים אחרי ששבו ממעשיהם הרעים הרי זה כלא נטמאו כלל ולפני ה' תטהרו.

אמנם בפשט אפשר לומר מה מקוה מטהר את הטמאים על ידי טבילה אף הקב"ה מטהר את ישראל בהזאה שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, וכיון דגמירי (יבמות מו ע"ב ובריתות ט ע"א) דאין הזאה בלא טבילה, ממילא יהיו נטהרים.

ולא יזבחו את זבחייהם לשעירים

הן הזבחי עבודה זרה שנמשלים לשדים

**וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לְשַׁעִירִם
אֲשֶׁר הֵם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם חֶקֶת עוֹלָם תִּהְיֶה
זֹאת לָהֶם לְדֹרֹתָם** (ויקרא יז. ז).

ברש"י, לשעירים לשדים כמו ושעירים ירקדו שם (ישעיה יג. כא), ואילו בתרגום יונתן בן עוזיאל לשעירים הכוונה לזבחי עבודה זרה הנמשלים לשדים, שתרגם וְלֹא יִדְבְּחוּ תוֹב יֵת דִּיבְחִיהוֹן לְטַעְוֹן דְּמִתְלִין לְשִׁידִין דְּהִינּוֹן טַעֲן בְּתִרְהוֹן וכו'.

והנה אחר שנאמר וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבָעַל פֶּעֹר (במדבר כה. ג) הרי שעבודה זרה אשר הם זונים אחריהם הוא בעל פֶּעֹר וכמפורש בפסוק עֵינֵיכֶם הֲרֹאוֹת אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּבָעַל פֶּעֹר כִּי כָל הָאִישׁ אֲשֶׁר הִלֵּךְ אַחֲרֵי בָעַל פֶּעֹר הִשְׁמִידוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ מִקֶּרְבְּךָ (דברים ה. ג), ועבודה זרה זו נקראת כן על שם שפוערין בפניה וכבמסכת סנהדרין (ס' ע"ב) הפוער עצמו לבעל פֶּעֹר זו היא עבודתה, וכן אמר רב יהודה אמר רב (סנהדרין סד ע"א) מעשה בנכרית אחת וכו' כיון שהגיע לפֶּעֹר שאלה לכומרים במה עובדין לזו אמרו לה אוכלין תרדין ושותין שכר ומתריזין בפניה. ובמסכת ברכות (סב ע"א) אביי מרביא ליה אמיה אמרא (היתה מגדלת לו שה) למיעל בהדיה לבית הכסא, (והקשו בגמרא) ולרביא ליה גדיא, (ותירצו) שעיר בשעיר מיחלף, ופי' רש"י שד של בית הכסא דומה לשעיר ועליהם נאמר ושעירים ירקדו שם. וכעת אפשר לומר, ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם שהרי הם זונים אחרי בעל פֶּעֹר שעבודתה בפעירה ופעולה זו מקומה בבית הכסא ששם השדים הקרויים שעירים, וממילא זהו שבתרגום יונתן בן עוזיאל על שעירים הזכיר העבודה זרה והשדים.

במלאכה ובמשפטים שייך לשון עשייה,

בתורה ובחוקים שייך לשון שמירה

**אֶת מִשְׁפָּטֵי תַעֲשׂוּ וְאֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ
לְלַכֵּת בָּהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** (ויקרא יח. ד).

תנו רבנן (יומא סז ע"ב) את משפטי תעשו דברים שאלמלא נכתבו דין הוא שייכתבו ואלו הן עבודה זרה וגילוי עריות

ושפיכות דמים וגזל וברכת השם, ואת חוקותי תשמרו דברים שהשטן משיב עליהן ואלו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח, ושמה תאמר מעשה תוהו הם תלמוד לומר אני ה', אני ה' חקקתיו ואין לך רשות להרהר בהן.

את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו ללכת בהם, במשפטים לשון עשייה ובחוקים לשון שמירה, כי משפטים הן דברים שאלמלא נכתבו דין הוא שייכתבו כי הן מובנים מאליהן ולכשיבואו לידכם תעשו, אבל החוקים הם דברים שהשטן משיב עליהן כי הם לא מובנים מעצמם, ולכן אם לא תשמרו בליבך לדעתם תמיד גם כשלא באו לידך, אזי לכשיבואו לידך לא תבינם כיצד תעשה, על כן את חוקותי תשמרו, תשמרום בלבכם לדעתם כיצד יהיו נעשים לכשיבואו לידכם. וכך יתבאר הפסוק, את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו ללכת בהם כלומר שתשמרו את החוקים בלבכם בשביל ללכת בהם לכשיגיעו לידכם, ללכת בהם קאי אחוקים לבד, שלולא תשמרום בלב לא תדעו ללכת בהם.

ועל דרך זה אפשר בלשון הגמרא (ברכות לב ע"ב) חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין שעה אחת, וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפילה תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית, אלא מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת. הרי שמירה שייך

בתורה ובחוקים שהם נשמרים, ועשייה שייך במלאכה ובמשפטים שהם נעשים. עוד עיין מה שכתבנו על הגמרא במסכת ברכות שם בדרך אחר.

את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו, פעולת השמירה נאמר לבסוף אחרי השם, ואילו ושמרתם את חוקותי ואת משפטי, פעולת השמירה נאמר בתחילה קודם השם

בְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁכַּתֶּם בָּהּ
לֹא תַעֲשׂוּ וּבְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר
אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ
וּבְחַקְתֵּיהֶם לֹא תִלְכּוּ, אֶת מִשְׁפָּטִי
תַעֲשׂוּ וְאֶת חֻקְתִּי תִשְׁמְרוּ לְלַכֵּת בָּהֶם
אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, וְשִׁמְרַתֶּם אֶת חֻקְתִּי
וְאֶת מִשְׁפָּטִי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם
וְחִי בָהֶם אֲנִי ה' (ויקרא יח. ג-ד-ה).

תנו רבנן במסכת סנהדרין (טו ע"א וע"ב) שבע מצוות נצטוו בני נח וכו' רבי אלעזר אומר אף על הכלאים וכו', ולקמן בגמרא (סנהדרין ס' ע"א) מנא הני מילי (שאף על הכלאים הוזהרו), אמר שמואל דאמר קרא אֶת חֻקְתִּי תַעֲשׂוּ (ויקרא יט. יט), אֶת חֻקְתִּי תַעֲשׂוּ בְּהַמְתֵּךְ לֹא תִרְבֶּיעַ כְּלָאִים שֶׁדָּךְ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים וּבְגֵד כְּלָאִים שֶׁעֲטָנוּ לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ) חוקים שחקקתי לך כבר, בְּהַמְתֵּךְ לֹא תִרְבֶּיעַ כְּלָאִים וְשֶׁדָּךְ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים וכו' (כשבסני הוזהר את ישראל בהמתך לֹא תִרְבֶּיעַ וגו' פתח בהו קרא את חוקותי תשמור מה שלא פתח כן בשאר מקומות, שמע מינה הכי קאמר להו, את חוקותי שחקקתי כבר לבני נח תשמור ואלו הן בהמתך לֹא תִרְבֶּיעַ כְּלָאִים, אלא מעתה ושמרתם את חוקותי ואת משפטי חוקים שחקקתי לך כבר (בתמיה), התם ושמרתם את חוקותי דהשתא, הכא את

יעשה אותם האדם וחי בהם, כי שם אכן לא מיירי מחוקים דמעיקרא.

בעצרת בעינן לכם שישמח במאכל ובמשתה להראות שיום זה שניתנה בו תורה נוח לו ומקובל לישראל ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה' (ויקרא יח. ה.).

ואמר רבי אלעזר (פסחים סח ע"ב) הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מאי טעמא, יום שניתנה בו תורה הוא, אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם, מאי טעמא, וקראת לשבת ענג (ישעיה נח. ג), אמר רב יוסף הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם, מאי טעמא, ימי משתה ושמחה (אסתר ט. כב) כתיב ביה.

הכל מודים בעצרת דבעינן לכם דיום שניתנה בו תורה הוא, דבשלמא שבת בעינן לכם שהרי מקרא מפורש וקראת לשבת עונג ופורים נמי נאמר מפורש ימי משתה ושמחה, אבל בעצרת יום שניתנה בו תורה הוה אמינא דכולי יומא יהא בתורה שניתנה ביום זה, לכן קאמר הכל מודים בעצרת דבעינן לכם, דיום שניתנה בו תורה שנאמר בה וחי בהם וכפירוש רש"י בגמרא בד"ה דבעינן נמי לכם שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח לו ומקובל יום זה לישראל שניתנה בו תורה. נוח ומקובל כיון שוחי בהם כנ"ל.

חוקותי תשמרו, חוקים דמעיקרא תשמרו, ע"כ. פירוש שיש הבדל בין אם פעולת השמירה נאמר לפני כן ובין אם נאמר אחרי כן, כלומר שכשנאמר את חוקותי תשמרו שהקדימה תורה חוקים למצות פעולת השמירה, אז משמע חוקים מעיקרא דהיינו שבע מצוות בני נח, לא כן אם מצות שמירה מוזכר קודם לתיבת חוקים.

וכן מוכח מהגמרא. שהנה הרי בקושיית הגמרא אלא מעתה ושמרתם את חוקותי ואת משפטי, חוקים שחקקתי לך כבר, מה שהקשו מפסוק זה ולא מהפסוק הקודם לו בתורה שנאמר את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו ללכת בהם, כי אכן את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו קאי על חוקים שחקקתי לך כבר וכמפורש בפסוק הראשון כמעשה ארץ מצרים וגו' וכמעשה ארץ כנען וגו' לא תעשו ובחוקותיהם לא תלכו ותיכף אחר כך נאמר את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו ללכת בהם, ממילא את חוקותי תשמרו קאי ודאי על חוקים שחקקתי כבר והנאמרים בפסוק הקודם על מעשה ארץ מצרים ומעשה ארץ כנען. ובתירוץ הגמרא הכא את חוקותי תשמרו חוקים דמעיקרא תשמרו, משמע כמו שביארנו, כי את חוקותי תשמרו נמי חוקים דמעיקרא, כי מקודם נאמר חוקותי ורק אחר כך נאמר תשמרו. וקושיית הגמרא והתירוץ שייך רק בפסוק האחרון ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר

פרשת קדושים

קדושים תהיו בפרישה מעבירה

כי קדוש אני בקדושה עילאה

דְּבַר אֵל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַמְרַתְּ

אֲלֵהֶם קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה'

אֲלֵהֵיכֶם (ויקרא יט. ב.).

ברש"י קדושים תהיו הוו פרושים מן העבירה. והנה יש להבין, שלכאורה האדם מתבקש לנהוג כסביבתו וגם בהלכה ראינו כמה פעמים שמנהג המקום הוא הקובע, אך מה שייך כאן קדושים תהיו כי קדוש אני, כי אם קדושה היא פרישה מעבירה והרי בקוב"ה אין שייך פרישה מעבירה. אלא שקדושה היא מעלה רוחניית גבוהה למאד והקב"ה קדוש ומשרתיו קדושים כמו שאנו אומרים בורא קדושים וכו' בלשם קדושים וכו' ומקדישין וממליכין את שם האל המלך וכו' קדוש הוא, אך לא כן כאן בעולמנו השפל עולם של תערובת רע בטוב טמא בטהור חושך באור ותפקיד האדם בעולם השפל להיות מברר את הטוב ולהגיע לתכלית הנרצה להיות מעלה הכל אל הטוב בכל לבבך (דברים ו. ה) בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע, זהו קדושים תהיו אתם בעולם הזה להיות מבררים את הטוב, שעל ידי שתהיו פורשים מן הרע תהיו מתעלים לקדושה אמיתית ותתקרבו אל הבורא יתברך שמו ובו תדבקון (דברים יג. ה) כי קדוש אני בקדושה עילאה רוחניית מושלמת.

נפשו בטוב תלין לינה אחת לאחר

אריכות ימים ושנים כי זרעו יירש ארץ

דוגמה לפרישה מעבירה יש בל"ח מצוות לא תעשה שבפרשה זו, ובספר החינוך במצוה להניח פאה בשדה (מצוה רטז) בתוך הדברים שבשרשי המצוה בזה הלשון, כי ה' ברוך הוא רצה להיות עמו אשר בחר מעוטרים בכל מדה טובה ויקרה ושיהיה להם נפש ברכה ורוח נדיבה, וכבר כתבתי (מצוה טז) כי מתוך הפעולות התנפצל הנפש ותהיה טובה ותחול ברכת ה' בה ואין ספק כי בהותיר האדם חלק אחד מפירותיו בשדה ויפקירם שיהנו בו הצריכים תראה בנפשו שובע רצון ורוח נכון ומבורך וכי ה' יתברך השביעו בטובו וגם נפשו בטוב תלין וכו', כדי להבין משמעות וכוונת וגם נפשו בטוב תלין, הנה ברש"י ומצודת דוד על הפסוק מי זה האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ (תהלים כה. יב-יג) נפשו בטוב תלין כשימות וישכב בקבר תנוח נפשו בטוב, ע"כ, והלא תלין לינה אחת, שעל הפסוק ה'יש בית אביך מקום לנו ללין ותאמר אליו גם תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון (בראשית כד. כג-כד) פי' רש"י ללין לינה אחת, לין שם דבר והיא אמרה ללון כמה לינות. ונוגע לדאמר רב יהודה אמר רב (יבמות צו ע"ב) מאי דכתיב אגודה באהלך עולמים (תהלים סא. ה) וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים, אלא אמר דוד לפני הקב"ה ריבונו של עולם יהי רצון שיאמרו

בסדר המעלות יראה טהרה קדושה

**דְּבַר אֵל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַמְרַתְּ
אֲלֵהֶם קְדוּשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה'**
אֱלֹהֵיכֶם (ויקרא יט. ב.)

בדרשה קבלת שבת תשפ"ד דיברנו מענין תהליך של התעלות ימי הספירה מגאולת מצרים אחר שהללו עובדי עבודה זרה עד קרבנם לפני הר סיני להבורא יתברך שמו במעמד קבלת התורה. אמנם לרש"י המושג קדושה הוא פרישה מעבירה, אך בספר ראשית חכמה בהקדמה לשער הקדושה מבאר מה שאחר שער היראה סמך לו את שער הקדושה כי הקדושה היא מענפי היראה כמו שנאמר יִרְאוּ אֶת ה' קְדוּשָׁיו (תהלים לד. י), כי הירא מתקדש ופורש כדי שלא יחטא והבעל תשובה מוכרח שיתפוס דרכי היראה לתשובתו ולכן צריך שיתקדש כדי שיאחזו ביראה ובתשובה כראוי, והמתקדש אחזו ביראה שהיא השכינה ומתקדש בה כמו שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני וכו', ועוד שם בהמשך הדברים שהתשובה היא שעל ידי העיני והסיגוף יטהר האדם מעוונות כל איבריו מה שפגם בהם, וסדר המדרגות טהרה ואחר כך קדושה כבסדר המעלות לרבי פנחס בן יאיר (שקלים ט ע"ב) טהרה מביאה לידי קדושה, על כן אחר שער היראה שהיא התשובה צריך שיבוא שער הקדושה.

ממילא הסדר הוא יראה טהרה קדושה. ומרגלא בפומיה דרבי מאיר (ברכות יז ע"א) וכו' נצור תורתך בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי, שמור פיך מכל חטא וטהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון ואני אהיה עמך

דבר שמועה מפי בעולם הזה דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר, וביאר שם במהרש"א מהדורא בתרא (לרבי משה מלומבלא חתן המהרש"א) שְׁיִמְאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי אֶרֶד אֶל בְּנֵי אָבֶל שְׁאֵלָה (בראשית לו. לה) כוונתו על פי רש"י על הפסוק וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ (בראשית לו. ג) שאונקלוס תרגם אָרִי בֶר חָכִים הוּא לָהּ שכל מה שלמד משם ועבר מסר לו, ונצטער כמו דוד שאמר אגורה באוהלך עולמים שיהיה נאמר דבר שמועה מפי בעולם הזה ועכשיו שנטרף יוסף לא יהיה מי שיאמר דברי תורה משמי וארד אל בני שאולה כאבל שאסור לו לדבר כדכתיב וְעַל שָׁפָם יַעֲטָה (ויקרא יג. מה) כך לא יהיו שפתותיי מדברות, ובזה מיושב שגבי בנימין לא אמר אבל שאולה אלא ביגון שאולה (בראשית מב. לח, וַיֹּאמֶר לֹא יָדָּ בְנֵי עִמְכֶם כִּי אֲחִיו מֵת וְזֶה לְבָדוֹ נִשְׁאָר וְקִדְּמוּ אֶסֶן וְגו' וְהִרְדָּתֶם אֶת שִׁיבְתִּי בִּגְוֹן שְׁאֵלָה) וזהו שאמר יעקב אֲמוֹתָה הִפְעֵם (בראשית מו. ל, וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף אֲמוֹתָה הִפְעֵם אַחֲרֵי רְאוּתִי אֶת פָּנֶיךָ כִּי עוֹדֶךָ הִי) כי רק פעם אחת אמות בעולם הזה אבל בקבר יהיה כאילו חי ששפתותיו יהיו דובבות, ע"כ. ממילא זהו נפשו בטוב תלין פעם אחת כשימות וישכב בקבר לפי שזרעו יירש ארץ וכו'. אֲלִין מְלִיָּא נִפְקִי מִפּוּמֵי בְּעַת רַעְוָא דְרַעְוִין תשפ"ב אחר שהגבאי החשוב הפתיע והביא לי שני תצלומים משמחת נישואיו בשנת תשל"ג בהם נראים אבותינו ז"ל מפוזים ומרקדים יחדיו.

כאן קדושים תהיו כי קדוש אני הו
פרושים מן העריות ומן העבירה.

זמן עבודת הכרם הוא לאחר ראש השנה

וּבְקִצְרְכֶם אֶת קִצִּיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה
פָּאת שְׂדֶךְ לִקְצֹר וְלִקְטַת קִצִּירָהּ לֹא
תִלְקֹט, וְכִרְמְךָ לֹא תַעֲוִלל וּפְרִט כִּרְמְךָ
לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלִגְרַת תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי ה'
אֱלֹהֵיכֶם (ויקרא יט. ט-י).

כאן נאמרו מצוות פאה ולקט שבקציר
השדה וגם נאמרו מצוות שבכרם ואילו
לקמן בפרשת אמור נאמרו רק מצוות
השדה ולא נזכרו מצוות הכרם, שלקמן
בפרשת אמור נאמר וּבְקִצְרְכֶם אֶת קִצִּיר
אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פָּאת שְׂדֶךְ בְּקִצְרָהּ
וְלִקְטַת קִצִּירָהּ לֹא תִלְקֹט (ויקרא כג. כב) ולא
נזכר וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא
תלקט כמו שנזכר כאן. עוד יש לדייק מה
שכאן נאמר לא תכלה פאת שדך לקצור
ואילו בפרשת אמור נאמר לא תכלה
פאת שדך בקוצרך, בקוצרך מתייחס
לזמן כלומר בעת קצירתך ואילו לקצור
אינו מתייחס כלל לזמן אלא לעצם
פעולת הקצירה ותו לא.

ונראה דהנה ברש"י פרשת אמור (ויקרא כג.
כב) ד"ה ובקוצרכם אמר רבי אבדימס ברבי
יוסף מה ראה הכתוב ליתנה באמצע
הרגלים פסח ועצרת מכאן וראש השנה ויום
הכיפורים והחג מכאן (שפרק כג בספר ויקרא
מדבר מהמועדות בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש
בין הערבים פסח לה' ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג
המצות לה' וגו' וקצרתם את קצירה והבאתם את עמר
ראשית קצירכם אל הכהן וגו' ממחרת השבת יניפנו

בכל מקום. מתחילה היראה נגד עיניך
תהיה יראתי וממילא שמור פיך מכל
חטא, ואחר כך וטהר וקדש עצמך, טהרה
ולאחריו הקדושה וממילא הוא אוהו
בהשכינה להיות דבוק בה וזהו ואני אהיה
עמך בכל מקום.

קדושים תהיו בפרישה מעבירה

דִּבַּר אֵל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם קְדוּשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה'
אֱלֹהֵיכֶם (ויקרא יט. ב).

ברש"י קדושים תהיו הו פרשים מן
העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה
מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה,
אֲשֶׁה זֶנֶה וְחִלְלָהּ וגו' אֲנִי ה' מְקַדְּשֶׁכֶם
(ויקרא כא. ז-ח), וְלֹא יִחַלֵּל זֶרְעוֹ וגו' אֲנִי ה'
מְקַדְּשׁוֹ (ויקרא כא. ט), קְדוּשִׁים יִהְיוּ וגו' אֲשֶׁה
זֶנֶה וְחִלְלָהּ וגו' (ויקרא כא. ו-ז), ע"כ מרש"י.

ומרגלא בפומיה דרבי מאיר (ברכות יז ע"א)
גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את
דרכי ולשקוד על דלתי תורתך, נצור תורתך
בליבך ונגד עיניך תהיה יראתי, שמור פיך
מכל חטא וטהר וקדש עצמך מכל אשמה
ועוון ואני אהיה עימך בכל מקום. שמור
פיך מכל חטא, בחטא לשון שמירה כי חטא
הוא בשגגה ושמור והיזהר לבל תחטא,
ואילו באשמה ועוון לשון וטהר וקדש, כי
אשמה ועוון הן בזדונות וטהר וקדש על
ידי פרישה מהם וכדתנן (מכות כג ע"ב) כָּל
הַיּוֹשֵׁב וְלֹא עָבַר עֲבָרָה נֹתֵנִין לוֹ שָׁכָר
בְּעוֹשֶׂה מִצְוָה ואם נחשב כעושה מצוה אז
ודאי הוא מטהר ומקדש עצמו בזה ובפרט
כי קדושה שייך בפרישה מעבירה וכברש"י

עוד אפשר בפשטות מה שבמתנות העניים שבכאן פרשת קדושים נאמר גם מצוות שבכרם לא תכלה פאת שדך לקצור ולקט קצירך לא תלקט וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם ואילו במתנות עניים שבפרשת אמור לא נזכרו מצוות הכרם אלא רק לא תכלה פאת שדך בקוצרך ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם. שאמרו במסכת חולין (קלד ע"ב) שתעזוב יתירא (לעני ולגר תעזוב אתם) הוא לכדתניא המפקיר את כרמו ולשחר השכים ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשרות, ואמנם רש"י מפרש שם ובתמורה (י' ע"א) שזה אכן נלמד מתעזוב יתירא, אך מהרמב"ם משמע שזה נלמד מסמיכות לכרם, שלשון הרמב"ם (פרק ה' מהלכות מתנות עניים הלכה כו) המפקיר את כרמו והשכים בבקר וזכה בו לעצמו ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה שהרי שדך וכרמך אני קורא בו, מפני שהיה שלו והרי הוא שלו. ממילא להרמב"ם יובן מה שפעם אחת נאמר גם וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם.

זחירות ממכשול של ביטול תורה

לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול בעמיה (ויקרא יט. יד).

מכשול להעיור הוא כשהעיור קם והולך ואינו רואה ולא כשאינו הולך בדרך, כי האדם נכשל במכשול רק כאשר הוא בקום ועשה ולא כשהוא בשב ואל

הכהן וגו' עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום והקרבנתם מנחה חדשה לה' וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם וגו' וכעת נאמרו המצוות הנ"ל ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך וגו', ואחר כך ראש השנה בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון וזבח תרועה וגו' אך בעשר לחדש השביעי יהיה יום הכפרים הוא וגו' בחמשה עשר יום לחדש השביעי יהיה חג הסוכות שבעת ימים לה' ביום הראשון מקרא קדש וגו' ביום השמיני מקרא קדש וגו', ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב קרבנותיו בתוכו, ע"כ, והלא בזמן שבין פסח ועצרת ובין ראש השנה ויום הכיפורים והחג יתכן רק קציר לקיים לקט שכחה ופאה שהרי חצי ניסן אייר וחצי סיון קציר (בבא מציעא ק' ע"ב), אבל מצוות שבכרם שהם עוללות ופרט לא שייכים בין הרגלים האלו שהרי זמן בציר ודריכת ענבים אינו עד לאחר ראש השנה וכחוכחת התוס' במסכת בבא בתרא (כח ע"א) ד"ה כנס את תבואתו וכו'. לכן שם מתייחס לזמן הקצירה וכפי סדר הזמנים שנאמרו שם, מתחילה פסח ואחר כך עצרת ואחר כך מתנות עניים בקוצרך בעת קצירתך מפסח ועד עצרת ועד ראש השנה ואחר כך נאמר ראש השנה וכו' ואילו וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לא נאמר כי עבודת הכרם לא שייך בזמן שעד ראש השנה, אבל כאן בפרשת קדושים שלא מתייחס לזמן בין המועדים, לא נאמר בקוצרך אלא לא תכלה פאת שדך לקצור. ואם רצית עוד לעיין בזה, הנה כעת אחר כמה שנים שכתבנו הדברים שוב ראיתי בש"ך ובתולדות יצחק (להגאון מהר"ר יצחק קארו חו"ד של מרן הבית יוסף) שכתבו בזה.

ביטולה נחשב כבקום ועשה ונקרא מכשול. ובמצות מפני שיבה תקום והדרת פני זקן (ויקרא יט. לב) קימה שיש בה הידור אמרו במסכת קידושין (לג ע"א) אין בעלי אומניות רשאים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם, ולא (בתמיה), והתנן (ביכורים פרק ג' משנה ג' אודות מביאי הביכורים) כל בעלי אומניות שפירושושלים עומדים מפניהם ושאלין בשלומם ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום, אמר רבי יוחנן מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים אין עומדים וכו', ודלמא שאני התם דאם כן אתה מכשילן לעתיד לבא. ואפשר לפי שלהבאת ביכורים יש ענין עם עסק התורה וכבמסכת כתובות (קה ע"ב) כל המביא דורון לתלמיד חכם כאילו מקריב ביכורים וכן בחתם סופר פרשת כי תבא, לכן אי הבאת ביכורים שייך בזה לשון מכשול.

לישן תליתאי קטל תליתאי כמו חרב החורגת מב' צדיה
לא תלך רכיל בעמיה (ויקרא יט. טז).

במסכת ערכין (טו ע"ב) במערבא אמרי לשון תליתאי קטיל תליתאי, הורג למספרו ולמקבלו ולזה שאומרים עליו, ושם ברש"י לישנא תליתאי זה לשון הרכיל שהוא שלישיית בין אדם לחבירו לגלות לו סוד, לאומרו (למספרו) פירוש לרכיל עצמו, שמתוך מריבה שנופלת בין השנים הורגין זה את זה והורגין גואלי הדם את הרכיל שההרג בא על ידו, ע"כ. ואפשר זהו שבתרגום יונתן בן עוזיאל כאן לא תלך רכיל בעמך לא תהוון

תעשה, והרבה דוגמאות לזה מהכתובים ומחז"ל, כן ואמר סלו סלו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי (ישעיה נז. יד), המכשול הוא להולך בדרך עמי ולא למי שעומד ואינו הולך, כן בדדרש רבה בר בר חנה (גיטין מג ע"א) והמכשלה הזאת תחת ירך (ישעיה ג. ו) אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן ושם ברש"י בא"ד שמתוך שנכשל הוא נכלם ונותן לב להבין, ע"כ, הרי שמכשול אין שייך בבטלה בשב ואל תעשה, וכן במסכת שבת (קט ע"ב וק ע"א) והמכשלה הזאת תחת ירך דברים שאין בני אדם עומדין עליהם אלא אם כן נכשלים בהן ישנן תחת ירך, קצין תהיה לנו (ישעיה ג. ו, פי יתפש איש באחיו בית אביו שמהלך לכה קצין תהיה לנו והמכשלה הזאת תחת ירך). אבל יש גם שב ואל תעשה אחד שאף שאינו בקום ועשה עם כל זאת הרי הוא בגדר מכשול, והוא במסכת יומא (עו ע"ב) רב יוסף שרא להו לבני בי תרבו למיעבר במיא למיתי לפירקא, למיזל לא שרא להו, אמר ליה אביי אם כן אתה מכשילן לעתיד לבא, כלומר שאם לא תתיר להם לעבור במים בדרכם מפירקא לביתם אתה מכשילן שלא יבואו לעתיד לפירקא, ואף שאי ביאתם להפירקא הוא בשב ואל תעשה עם כל זאת הרי זה נקרא מכשול, כיון שבביטול תורה קמירי והרי קיומו של עולם תלוי בעסק התורה וכדאמר רבי אלעזר (פסחים סח ע"ב) אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתני (ירמיה לג. כה), הרי שהמצב הסטטי של העולם הוא בעסק התורה ולכן

אֶזְלִין בְּתֵר לִישָׁן תְּלִיתָאֵי דְהוּא קָשִׁי הִי
כְּחֶרְבָּא דְקָטַל מִן תְּרִין חוֹרְפוֹי לְמִיכּוּל
קוֹרְצִין לְמַעֲיָקָא לְבָר עֶמֶךְ, לִישָׁן תְּלִיתָאֵי
קָשִׁי כְּחֶרְבָּא דְקָטַל מִן תְּרִין חוֹרְפוֹי הֵינּוּ
שֶׁהַחֶרֶב בַּעֲלַת ב' פִּיפּוֹת הוֹרֶגֶת מִשְׁנֵי
צִידִיהָ אֶת הַשָּׁנִים שֶׁמְרִיבָה נוֹפֶלֶת בִּינִיהֶם
כְּבִרְשִׁי עֶרְכִּין שֶׁם, וְשׁוֹב נֶהְרָג הַמִּסְפָּר
וְכְבִרְשִׁי שֶׁם שֶׁהוֹרֶגִין גּוֹאֲלֵי הַדָּם אֶת
הַרְכִּיל שֶׁהֶהָרָג בָּא עַל יָדוֹ.

אם תחוש באחדות עם אחיך, ממילא
כשתוכיחו תשא החטא על עצמך ולא עליו
לֹא תִשָּׁנָא אֶת אֶחִיךָ בְּלִבְכֶּךָ הוֹכֵחַ
תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא
(ויקרא יט. יז).

יתפרש לפי הנהגת הרה"ק רבי זישא
מהאניפולי שכשהיה מקיים מצות הוכח
תוכיח את עמיתך היה כמדבר אל עצמו
והיה אומר מתוך שברון לב זישא זישא
איך נתפתית לעצת היצר ועשית כך וכך
שלא כדין, והיה מזכיר העבירות שנכשל
בהן אותו אדם שהיה בסמוך לו, והיה
מוסיף, זישא מה תענה בבית דין של
מעלה ביום פקודה ליתן דין וחשבון על
מעשיך בעולם הזה, זישא שוב כך כי כל
זמן שעדיין הנשמה הטהורה כך לא ננעלו
שערי תשובה וכו', וכך חזר כמה וכמה
פעמים עד שהחוטא שהיה בסמוך ושומע
כל זאת, רעדה אחזתהו והיה שב
בתשובה שלימה. ודאי אשר הרה"ק רבי
זישא איש האמת היה דובר אמת ורק
מתוך אהבת ישראל שהיתה בו היה חש
באחדות, וכעין הקוץ הנתחב ביד האדם

הרי ידו השניה תטפל לשלוף את הקוץ
ואין לטעון מה ליד ימין להתערב ולכאוב
ולטפל בצערה של יד שמאל, כי שני
הידיים אחד הם, כן כאשר האדם יחטא היה
הרה"ק חש בחטא שבישראל וממילא גם
בו נמצא אותו חטא והיה כמדבר אל
עצמו עד שבכח זה היה משפיע להחוטא
לשוב בתשובה שלימה באמת.

והנהגה זאת אפשר לומר בפירוש הפסוק
לֹא תִשָּׁנָא אֶת אֶחִיךָ בְּלִבְכֶּךָ, שֶׁעַל יָדִי
שֶׁלֹא תִשָּׁנָאוּ אֵלָּא תִּאָּהֲבוּ אֶהְבֵּת
אִמָּת וּתְקִיִּים וְאֶהְבֵּת לְרַעְךָ כְּמוֹךָ (ויקרא יט.
יז) ממילא תקיים הוכח תוכיח את עמיתך,
אך כשתוכיחו לא תשא עליו חטא,
כלומר שבתוכחתך לא תשא את החטא
על חבירך עמיתך, אלא על עצמך וכהנהגת
הרב הקדוש רבי זישא זי"ע.

והן הן הדברים בתוך דברי הרש"י
מפורשים, שפי' רש"י ולא תשא עליו
חטא לא תלבין את פניו ברבים. ממילא
אם כעובדא וכמנהגו של הרה"ק רבי
זישא, הרי כיון שנושא את החטא עליו
עצמו ולא על חבירו, נמצא מוכיחו בלא
שמלבין פניו ברבים.

גם אחר שאמר רבי טרפון (ערכין טז ע"ב)
תמה אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה,
אם אמר לו טול קיסם מבין עיניך אמר לו
טול קורה מבין עיניך, אם כן מי הוא זה
היכול להוכיח, אבל כשהחכם ינהג בדרך
של הרה"ק רבי זישא להוכיח את עצמו,
הרי לא שייך שיאמרו לו טול קורה מבין
עיניך שהרי מוכיח הוא את עצמו. עוד

עין בספה"ק באר מים חיים בפרשתינו בענין טול קורה מבין עיניך.

ודבר זה להיות באחדות עם כל איש ישראל עד שכאשר אדם כי יחטא היה הרה"ק רבי זישא חש כאילו גם בו נמצא אותו חטא, כן נראה בספר צדקת הצדיק לרבי צדוק הכהן מלובלין (אות קנ"ד בא"ד) זה לשונו, וזה פירוש וַיֵּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוֹ (שמות י"ד. לא), פירוש משה, רצה לומר כלל ששים ריבוא נפשות ישראל בדור ההוא האמינו שהשי"ת חפץ בהם וממילא גם כן במשה אשר הוא ממש הם וכמו שאמרו ז"ל (בבא בתרא קכ"א ע"ב) שכל זמן שהיו ישראל נזופים לא נתייחד הדיבור למשה וכמו שנתבאר במקום אחר, כי בכל חטאי ישראל חטא גם כן משה שהוא כללותם כמו בעגל היה חטא משה בשבירת הלוחות, ובאמת הוא דבר תמוה וזר מאוד אפילו לקרוע ספר תורה בחמתו ולהשליכה לארץ מכתב יד סופר דעלמא, כל שכן הלוחות מכתב ה' והוא ממש חטא דעגל כמו שאמרו במקום אחר, וכשנאמר לו יישר כחך ששברת ידע כי גם בני ישראל כן כמו שאמר ריש לקיש (עבודה זרה ה' ע"א) בואו ונחזיק טובה לאבותינו עושי העגל.

שלא לדבר אחת בפה ואחת בלב
לא תשנא את אחיך בלבבך הוכיח
תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא
(ויקרא יט. יז).

מי שבלבו הוא שונא את חבירו הרי אין פיו וליבו שוין עימו כי רק בליבו הוא שונאו ואילו כלפי חוץ יתנהג אליו כידיד,

ולכן נאמר לא תשנא את אחיך בלבבך, בלבבך היינו בלב לבד שלא בפה. כי אם תהיה מציאות שעליך לשנאותו וכגון אמרם ז"ל (פסחים ק"ג ע"ב ובבא מציעא לב ע"ב) דחזיא ביה איהו דבר ערוה ביחיד שאינו יכול להעיד עליו ומכל מקום מותר לשנאותו, הרי אל תעלים זאת ממנו אלא הוכיח תוכיח את עמיתך היינו תוכיח אותו בפיו ויהיו פיו וליבו שוין עימו ולא תשא עליו חטא, כי על ידי שלא תנצור הדברים בליבך אלא תוכיח אותו בפיו, ממילא לא תשא חטאו בליבך, וכמו באחי יוסף וַיִּשְׁנֹאוּ אוֹתוֹ וְלֹא יָכֻלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלוֹם (בראשית ל"ד. ד) שפי' רש"י שמתוך גנותם ששנאוהו למדנו שבחם שלא דיברו אחת בפה ואחת בלב.

ובענין אחת בפה ואחת בלב אפשר לומר בפסוקים מה גָּדְלוּ מַעֲשֵׂיךָ ה' מְאֹד עֲמָקוֹ מַחֲשַׁבְתֶּיךָ אִישׁ בְּעַר לֹא יָדַע וְכִסִּיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת בְּפִרְתָּ רִשְׁעִים כְּמוֹ עֹשֶׁב וַיִּצְיֵצוּ כָּל פְּעָלֵי אֱוֹן לְהַשְׁמָדָם עַד־עַד (תהלים צב. ו-ח) שפסוקים אלו מתיישבים לפי הנאמר אל תמשכני עם רשעים ועם פעלי און דברי שלום עם רעיהם ורעה בלבבם, תן להם פפעלם וכרע מעלליהם כמעשה ידיהם תן להם השב גמולם להם, כי לא יבינו אל פעלת ה' ואל מעשה ידיו יחרסם ולא יבנם (תהלים כח. ג-ד-ה), דוברי שלום עם רעיהם ורעה בלבבם היינו שבפיהם הם דוברי שלום אך בלבבם רעה, ואתה ה' תן להם כפועלם מידה כנגד מידה באחת בפה ואחת בלב השב גמולם להם, היינו שיקבלו טובה בעולם הזה רק כמו שהיו

דוברי שלום בלבד, אך לעתיד לבא יהיה להם כנגד מה שרעה בלבבם, וכסבורים הם שטוב להם כי לא יבינו אל פעולות ה', לא יבינו כי כסיל לא יבין את זאת, לא יבין מה גדלו מעשיך ועומק מחשבותיך בפרוח רשעים כמו עשב, כי פריחתם היא להישמדם עדי עד.

חוכח תוכיח את עמיתך בחכמה

ומתוך אהבה כדי שיהיה נמנע מחטוא

לא תשנא את אחיך בלבבך הוֹכֵחַ תוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא (ויקרא יט. יז.)

במסכת פסחים (ק"ג ע"ב) שלושה הקב"ה שונאן וכו' והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי וכו', אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב מותר לשנאתו שנאמר כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׁנֵאֵךְ רִבֶּץ תַּחַת מְשָׁאוֹ (שמות כג. ה), מאי שונא, אילימא שונא נכרי והא תניא שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא נכרי, אלא פשיטא שונא ישראל, ומי שריא למסניה, והכתוב לא תשנא את אחיך בלבבך, אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא, כולי עלמא נמי מיסני סני ליה, מאי שנא האי, אלא לאו כי האי גוונא דחזיא ביה איהו דבר ערוה.

אחרי שאם יראה בחבירו דבר עבירה ביחידי מותר לשנאתו וזהו כי תראה חמור שונאך, לכן לא תשנא את אחיך בלבבך כלומר תעשה שלא תבוא לידי כך שתהיה צריך לשנאתו בליבך מבלי שתוכל להעידו בהיותך רואהו ביחידי. ואיך תעשה שלא

תצטרך לשנאתו כנ"ל, זה על ידי שמתחילה הוכח תוכיח את עמיתך בחכמה ומתוך אהבה כדי שיהיה נמנע מחטוא וממילא לא תשא עליו חטא.

דוגמת נקימה הוא במגל וקרדום

ואילו דוגמת נטירה הוא בקרדום וחלוק

לא תקם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כַּמִּוֶּדֶת אֲנִי ה' (ויקרא יט. יח.)

וברש"י, אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו, למחר אמר לו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני, זו היא נקימה, ואיזו היא נטירה, אמר לו השאילני קרדומך אמר לו לאו, למחר אמר לו השאילני מגלך אמר לו הא לך ואיני כמותך שלא השאלתני, זו היא נטירה שנוטר האיבה בליבו אף על פי שאינו נוקם.

בנקימה ובנטירה נקט רש"י דוגמת מגל וקרדום ואילו בגמרא מסכת יומא (כג ע"א) אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו, למחר אמר לו הוא השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני, זו היא נקימה, ואיזו היא נטירה, אמר לו השאילני קרדומך אמר לו לא, למחר אמר לו השאילני חלוקך אמר לו הילך איני כמותך שלא השאלתני, זו היא נטירה. הרי אמנם בנקימה נקטו בגמרא מגל וקרדום, אך לא כן בנטירה שנקטו קרדום וחלוק. ונראה מה שבנקימה מגל וקרדום, כי שניהן מין מלאכה אחת הן קצירה וחטיבה כלומר שהנוקם אומר הריני

מעביר על מידותיו

ואדהכי בהמשך הגמרא יומא שם כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם, והכתיב לא תקום ולא תטור, ההוא בממון הוא דכתיב וכו', וצערא דגופא לא (בתמיה), והא תניא הנעלבין ואינן עולבין שומעין חרפתן ואינן משיבין עושין מאהבה ושמחין ביסורין, עליהן הכתוב אומר וְאַהֲבֵי בְּצִאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ (שופטים ה. לא), לעולם דנקיט ליה בליביה (ואם בא אחר לנקם נקמתו בקיום המשפט ישחקו), והאמר רבא כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, דמפיסו ליה (לבקש מחילה) ומפיס, ע"כ מהגמרא, וכבר כתבו בזה שהרי מצינו בתלמידי חכמים שהיו מעבירין על מידותיהם למחול מחילה גמורה וכדתנו רבנן (שבת ל' ע"ב) לעולם יהא אדם ענוותן כהלל והביאו בגמרא (שם לא ע"א) מעשה בשני בני אדם שאמרו כל מי שילך ויקניט את הלל יטול ארבע מאות זוז וכו' ולבסוף אמר לו אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל אמר לו הן, אמר לו אם אתה הוא לא ירבו כמותך בישראל מפני שאבדתי על ידך ארבע מאות זוז, אמר לו הוי זהיר ברוחך, כדי הוא הלל שתאבד על ידו ארבע מאות זוז וארבע מאות זוז והלל לא יקפיד. אמנם כבר חילקו במפרשים, שלהריטב"א מעביר על מידותיו בנוגע לכבוד עצמו אך לא בכבוד שמים, ולשון הרמב"ם (פרק ז' מהלכות תלמוד תורה הלכה יג) בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים, בְּשִׁבְזָהוּ או חֲרָפָהוּ בְּסִטְרָה, אֲבָל תִּלְמִיד חָכֵם שֶׁבָּזָהוּ או חֲרָפָהוּ אֲדָם בְּפִרְהֵיָא אֲסוּר לוֹ לְמַחֹל עַל כְּבוֹדוֹ

כמותך, מה שאין כן בנטירה שנקטו קרדום וחלוק שב' מינים שונים הם, כי בנטירה אינו אומר לו הריני כמותך, אלא הוא אומר לו איני כמותך ובזה שייד שפיר דוגמת ב' מינים שונים. אבל ברש"י בחומש שלא הבדיל בין המינים וגם בנטירה הביא דוגמת מגל וקרדום, אפשר כיון שבא לחדש ולומר שאף שאינו נוקם עם כל זאת נטירה יש כאן.

תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם
לא תקום ולא תטור את בני עמך ואהבת
לרעה פמוה אנוי ה' (ויקרא יט. יח).

ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק (יומא כב ע"ב וכג ע"א) כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם, והכתיב לא תקום ולא תטור, ההוא בממון הוא דכתיב, דתניא איזו היא נקימה ואיזו היא נטירה, נקימה אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו, למחר אמר לו הוא השאילני קרדומך, אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני, זו היא נקימה, ואיזו היא נטירה, אמר לו השאילני קרדומך אמר לו לא, למחר אמר לו השאילני חלוקך אמר לו הילך איני כמותך שלא השאלתני, זו היא נטירה, ע"כ. תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם, דמיון של התלמיד חכם להנחש בנקימה ונטירה כי לא תקום ולא תטור בממון כתיב ואילו הנחש נוקם ונוטר בגוף ולא בממון, ולכן אמר שכל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש דוקא, אינו תלמיד חכם.

וְאִם מִחַל נֶעֱנַשׁ מִפְּנֵי שְׁזָה בְּזִיוֹן תּוֹרָה, אֲלֵא נֹקֵם וְנוֹטֵר הַדָּבָר כְּנַחֲשׁ עַד שְׂיִבְקֶשׁ מִמֶּנּוּ מַחִילָה וְיִסְלַח לוֹ.

ובמסכת תענית (כה ע"ב) שוב מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר כ"ד ברכות ולא נענה, ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו למענך רחם עלינו וירדו גשמים, הווי מרנני רבנן, יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מידותיו וזה אינו מעביר על מידותיו. זה מעביר על מידותיו היינו בבין אדם לחבירו כסוגיית הגמרא יומא שם, וכן מפורש ברש"י מסכת ראש השנה (יז ע"א) המעביר על מידותיו שאינו מדקדק למדוד מידה למצעים אותו ומניח מידותיו והולך לו וכו'. ממילא נראה שאמנם תלמיד חכם צריך שיהא נוקם ונוטר כנחש, אך למדנו גם שאפשר שיהא מעביר על מידותיו, ואיזהו שלוחא דציבורא המתפלל עבור הציבור שירדו גשמים ותפילתו מתקבלת והוא נענה, זה תלמיד חכם המעביר על מידותיו ואינו מקפיד על אף אחד מן הציבור ולכן תפילתו בתענית ציבור עבור הציבור מתקבלת. עוד עיין מה שכתבנו על הגמרא תענית שם.

אדהכי בענין מעביר על מידותיו, הנה בגמרא תענית שם מתחילה אמרו תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר שגזר שלושה עשר תעניות על הציבור ולא ירדו גשמים, באחרונה התחילו הציבור לצאת אמר להם תיקנתם קברים לעצמכם געו

כל העם בבכיה וירדו גשמים, שוב מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר כ"ד ברכות ולא נענה ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו למענך רחם עלינו וירדו גשמים, הווי מרנני רבנן יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מידותיו וזה אינו מעביר על מידותיו. שיש גם הבדל בין רבי אליעזר לרבי עקיבא במה שרבי אליעזר היה כמדבר אל הציבור ומעוררם שהרי גזר תעניות על הציבור, וגם כשהתחילו לצאת אמר להם תיקנתם קברים לעצמכם פירוש שהיה מדבר אל הציבור, ובעובדא דרבי אליעזר ורבי עקיבא אמנם רבי אליעזר אמר כ"ד ברכות המסודרים, אך רבי עקיבא שירד אחריו לא אל הציבור היה מדבר אלא אל הקב"ה ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו למענך רחם עלינו. ואפשר לומר בטעם, לפי שזה אינו מעביר על מידותיו ולכן אינו יכול לעורר לזולתו אבל רבי עקיבא שהיה מעביר על מידותיו היה אומר להקב"ה אף אתה כביכול העבר על מידותיך כי אין לנו מלך אלא אתה ולמענך רחם עלינו והיה מדבר אל הקב"ה ולא אל הציבור.

מצות ואהבת לרעך כמוך היא עבורך ותועלתך
לא תקום וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶחָבְךָ
לְרַעֲךָ כְּמוֹתָ אֲנִי ה' (ויקרא יט. יח).

במצות וְאֶחָבְךָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ (דברים י. ה)
הנה לשון השפת אמת (ואתחנן סוף תרנ"ז),

ומה מאד צריך איש ישראל להתפעל בזה המצוה ואהבת, שהקב"ה שרם ונעלה מכל, מבקש מאיש ישראל לאהוב אותו, והוא פלא בעיני המלאכים ושרים העליונים, והכל בעבור שאנחנו משוקעים בעולם הזה השפל ורצונו יתברך שמו שיעזוב האדם הבלי עולם ויתדבק באהבתו יתברך שמו, ע"כ. היוצא לנו מזה שכל מה שנדרש מהאדם ואהבת את ה' אלוהיך זה לא בשביל הנאהב כביכול יתברך שמו כמו בשבילך האדם האהוב בעצמו. ובוזה יתפרש מה שאומרים בידיד נפש הדור נאָה זיו העולם נפשי חולת אהבתך, האהבה שלי אליך יתברך שמו היא החולי של נפשי ובשביל חולי של נפשי אני דורש אהבתך, אָנָּה אֵל נָא רָפָא נָא לָהּ בְּהִרְאוֹת לָהּ נוֹעַם זִינָה, רפא נא למחלתה שהיא משוקעת בעולם הזה השפל ולעזוב הבלי עולם, אֲזִי תִתְחַזַּק וְתִתְרַפָּא על ידי שאדבק באהבתו יתברך שמו וְהִיָּתָה לָהּ שְׁמִיחַת עוֹלָם.

שמעתי מכ"ק אדמו"ר רבי יחזקאל יוסף אשלג זצ"ל שזקיני בעל הסולם היה ממחיש ומצביע באצבע ימינו לתוך כף ידו השמאלית ואומר בזה הלשון, יצמחו לי כאן שערות אם יכול להיות שאדם יקיים מצות ואהבת את ה' אלוהיך מבלי שיקיים מצות ואהבת לרעך כמוך. ממילא אמרנו שכל מצות ואהבת לרעך כמוך אינה בשביל רעך הנאהב כמו שהיא בשבילך אתה עצמך האהוב, ובעין שבאוהחה"ק על הפסוק כִּי יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיזָן (דברים טו. ז) בסיבתך בא לו העוני הגדול, כי טעם שבחר הקב"ה לייסר לאדם

בעולם הזה ביסורי העוני הוא כדי שבאמצעותו יזכה חבירו המפרנסו, כדתניא (בבא בתרא י" ע"א) היה רבי מאיר אומר יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך אם אלהיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסן, אמור לו כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנום.

ואהבת לרעך כמו שאתה אוהב את עצמך ממש
לֹא תִקַּח וְלֹא תִפְרֹץ אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶחָבְךָ
לְרַעֲךָ כְּמוֹךָ אֲנִי ה' (ויקרא יט. יח).

במדרש (בראשית רבה פרשה כד. ז) רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר וְאֶהְבֶּתָּ לְרַעֲךָ כְּמוֹךָ זֶה כָּלֵל גְּדוֹל בְּתוֹרָה. ואהבת לרעך כמוך בדוקא, ולא כמו אהבתך אפילו ידיד אוהב במושלם ללא שום דופי אהבה. לפי שדייקנו בדברי הגמרא (גיטין נה ע"ב) ההוא גברא דרחמיה קמצא ובעל דבביה בר קמצא וכו', באוהבו אמרו דרחמיה ואילו בשונאו נוסף תיבת בעל, שאמרו ובעל דבביה, לפי דאמרי אינשי מה שנערב בן י"ג נקרא בר מצוה ולא בעל מצוה כמו בעל הבית בעל השדה בעל לאשתו, כי בעל יכול להיות נפטר מן הבעלות על הבית או על השדה כגון על ידי מכירה ובעל לאשה על ידי גט, לא כן זה הנערב שהגיע ל"ג שנים הוא אינו נעשה בעל מצוה היכול להיות נפטר מהמצוה אלא הוא נעשה בר מצוה כמו בן לאב שלעולם לא שייך להיות נפסק מהיות בן המצוה. נמצא שאם בעל הוא השליט והקובע והמחליט להיות או ממשך או פוסק בעלותו, ממילא זהו בעל דבביה,

איזוהי שמירה ומי הוא השומר
**וְכִי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכֶל
 וְעֵרְלָתֶם עֵרְלָתוֹ אֶת פְּרִיו שְׁלֹשׁ שָׁנִים יְחִיָּה
 לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל** (ויקרא יט. כג).

במסכת ברכות (לו ע"א) דתנן (מעשרות פרק ד'
 משנה ו') רבי אליעזר אומר צֶלֶף מִתְעַשֵּׂר
 תְּמָרוֹת וְאַבְיוֹנוֹת וְקַפְרִיסִין, רבי עקיבא
 אומר אין מִתְעַשֵּׂר אֶלָּא אַבְיוֹנוֹת בְּלֶבֶד
 מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּרִי, ובהמשך הגמרא (לו ע"ב)
 ותיפוק ליה דנעשה שומר לפרי ורחמנא
 אמר וערלתם ערלתו את פריו את הטפל
 לפריו, ומאי ניהו, שומר לפרי (ואף לרבי עקיבא
 שלענין מעשר אינו פרי, לענין ערלה אסדי קפריסין),
 אמר רבא היכא אמרינן דנעשה שומר
 לפרי, היכא דאיתיה בין בתלוש בין
 במחובר, הכא במחובר איתיה בתלוש
 ליתיה, ע"כ. ובמוסר הנלמד מכאן,
 שהנה מכל זה ראינו שהשומר נחשב רק
 כשהוא מקיים את פעולתו וחובת
 השמירה שעליו, אבל אם אינו מקיים את
 תפקידו אין הוא נחשב כחלק מהפרי.

ובקול מנחם (לאדמר"ד מקאלוב מטות עמוד רע"ד)
 בענין פירוד זה לשונו, הַשְׁמֵר אָחִי אֲנֹכִי
 (בראשית ד. ט), תפקידו של קין הוא לשמור
 על הבל בבחינת קליפה לפרי, אבל כיון
 שהרגו נוצר פירוד ביניהם וזהו אומרו השומר
 אחי אנכי, במצב של עכשיו אני כבר לא
 שומר עליו, ע"כ. חשיבותו של השומר הוא
 כחשיבותו של הנשמר, אבל זה רק
 בתנאי שהשומר ממלא את תפקידו
 בנאמנות דאיתיה בין בתלוש בין במחובר
 שרק אז הוא נעשה ונקרא שומר לפרי,
 לא כשהוא מזלזל בתפקיד השמירה.

כי האדם עצמו הוא בעל השנאה ובדעתו
 ובאפשרותו להמשיך חלילה בשנאה או
 להיותו נפטר משנאה זו, לא כן דרחמיה
 הוא אוהבו, כי אהבה הוא דבר הנמשך
 וכדתנן (אבות פרק ה' משנה טז) אֲהַבָה שְׂאִינָה
 תְּלוּיָהּ בְּדָבָר אֵינָה בְּטָלָה לְעוֹלָם, אמנם
 בשנאת הרע כבר נאמר אֲהַבֵּי ה' שְׂנְאוּ
 רָע (תהלים צו. י), כי אם אהבת ה' שהיא
 אהבה חיובית אינה בטלה לעולם, אז
 במקביל לזה גם שנאת הרע היא חיובית
 ותמידית. ממילא ואהבת לרעך כמוך
 אתה, שאהבת האדם לעצמו היא
 תמידית ובודאי לא תהא נפסקת לעד.

משלוש שנים יחיה לכם ערלים נלמד
 זמן שני ערלה, ומוערלתם ערלתו את פריו
 נלמד שאם הצניע הפרי לאחר ג' שנים אסור
**וְכִי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ
 מֵאֵכֶל וְעֵרְלָתֶם עֵרְלָתוֹ אֶת פְּרִיו שְׁלֹשׁ
 שָׁנִים יְחִיָּה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל** (ויקרא
 יט. כג).

ברש"י, מאימתי מונה לו, משעת
 נטיעתו, יכול אם הצניעו לאחר שלוש
 שנים יהא מותר, תלמוד לומר יהיה
 בהוויתו יהא, ע"כ. ר"ל שתלוי בשנים, ג'
 שנים משעת נטיעתו וגם תלוי בפרי,
 שלא תאמר שאם עברו ג' שנים משעת
 נטיעה אזי הפרי שגדל קודם ג' שנים והיה
 מוצנע יהא מותר. זהו שנאמר ב' פעמים
 ערלה, וערלתם ערלתו את פרי דקאי
 על עורלת הפרי, ואילו שלוש שנים יהיה
 לכם ערלים, ערלים לשון רבים קאי על
 השלוש שנים, כנלענ"ד.

לקבל פרס, על כן אמר רבי זירא כד נפקי רבנן איקום מקמייהו ואקבל אגרא היינו היראה, ע"כ מבני יששכר.

ואחר הדברים האלה נראה להוסיף לפי שאמר רבי חנינא (ברכות לג ע"ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה (דברים י יב), ממילא כיון שיראת שמים הוא בידי האדם לעשותו ולחפש אחריו, לכן אמר רבי זירא כי חלפי רבנן איקום מקמייהו ואקום והדרת פני זקן ואקבל אגרא של ויראת מאלקיך.

זקן שמקיף כדי לא להטריח את הציבור,
הרי הוא באריכות ימים

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן
ויראת מאלהיך אני ה' (ויקרא יט. לב).

במסכת קידושין (לג ע"א) רבי שמעון בן אלעזר אומר מניין לזקן שלא יטריח (אם יכול) לילך דרך אחרת כדי שלא יעמיד את הציבור תלמוד לומר זקן ויראת (סמך ויראת לזקן לומר שאף הזקן יירא), אמר אבבי נקטינן דאי מקיף חיי (מאריך ימים), אבבי מקיף רבי זירא מקיף.

כיון דאי מקיף חיי ומאריך ימים לכן נקט דוקא שני אלו החכמים אבבי ורבי זירא שהיו מקיפים שאכן הם זכו להאריך ימיהם, אבבי לפי שאודות הפסוק וכל מרפית ביתך ימותו אנשים (שמואל א' ב. לג) אמרו במסכת ראש השנה (יח ע"א) לכן נשבעת לביית עלי אם יתפפר עון בית עלי בזבח ובמנחה (שמואל א' ג. יד) אמר רבא בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל

יראת שמים היא שכר על מצות והדרת פני זקן
מפני שיבה תקום והדרת פני זקן
ויראת מאלהיך אני ה' (ויקרא יט. לב).

בבני יששכר (מאמרי חדש סיון מאמר ה' אות יד) על הא דרבי זירא (ברכות כח ע"א) דכי הוה חליש מגירסיה הוה אזיל ויתיב אפתחא דבי רבי נתן בר טובי, אמר כי חלפי רבנן איקום מקמייהו ואקבל אגרא, בא"ד כתב וזה לשונו, אבל מה שסיים ואקבל אגרא זה מן התימא, הרי הוא על מנת לקבל פרס, וביארנו הדבר על פי מה שאמרו בזוהר (במדבר קלב ע"ב) בפסוק מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלהיך מאן חמי דיקנא יקירתא עלאה קדישא טמירא דטמירין ולא אכסיף מקמיה, נראה לבאר דבריהם הקדושים דבאו לתרץ מה שסיים בזאת המצוה ויראת מאלקיך, ואמרו דהכי קאמר, מפני שיבה תקום והדרת כו' אז ויראת מאלהיך היינו תהיה שכרך שתבוא בלבך יראת שמים כי מאן חמי דיקנא יקירתא ולא קא וכו' הבן הדבר, אם כן לפי זה, שכר המצוה הזאת הוא יראת שמים וכן הביא הרב הגדול חיד"א ז"ל (דבש לפי קמט) וכן הביא בספר חרדים (חלק מ"ע פ"ו) אשר שכר המצוה הזאת הוא יראת שמים, והנה שכר ופרס כזה מחוייב ומוטל עלינו להשתדל להשיגו וזהו שיש לפרש בדברי התנא במשנה (אבות פרק א' משנה ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס וכו' ויהי מורא שמים עליכם, אבל זאת הוא בחוב עליכם, מצוה אשר שכרה היא יראת שמים, בחובה הוא עליכם להשתדל במצוה כזאת על מנת

על הצדיקים ועל החסידים וכו'
ועלינו אנו הנטפלים אליהם
מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקְוָם וְהִדְרָת פָּנֵי זָקֵן וִירֵאָת
מֵאַלְהֵיךָ אָנִי ה', וְכִי יִגּוֹר אֶתְּךָ גֵּר
בְּאַרְצְכֶם לֹא תִזְנוּ אֹתוֹ (ויקרא יט. לב-לג).

בסדר הברכות שבתפילה אמרו (מגילה יז
ע"ב) וכיון שכלו הפושעים מתרוממת קרן
צדיקים דכתיב וכו' וכולל גירי הצדק עם
הצדיקים שנאמר מפני שיבה תקום והדרת
פני זקן וסמיך ליה וכי יגור אתכם גר.

ברכת על הצדיקים כך היא, על הצדיקים
ועל החסידים ועל זקני שארית עמך בית
ישראל ועל פלטת בית סופריהם ועל גרי
הצדק ועלינו יהמו נא רחמיך ה' אלהינו
ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך
באמת ושים חלקנו עמם, ולעולם לא
נבוש פי בך בטחנו. אחר שביקשנו עבור
הצדיקים והחסידים וזקני שארית עמך
ופליטת בית סופריהם, רק אחר הכל אנו
מבקשים עלינו אנו קטני קטנים אזובי קיר
שיהמו נא רחמיך ה' אלקינו, ותן שכר
טוב לכל אלה שהם בוטחים בשמך באמת
ושים חלקנו אנו הקטנים עמם. וכבר
כתבנו בזה על הגמרא במסכת מכות (ה'
ע"ב) אם כן ענש הכתוב לנטפל לעוברי
עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה
ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה כעושי
מצוה, שבגירסת העין יעקב שם נוסף תיבת
טוב, על אחת כמה וכמה ישלם שכר
טוב, שכתב הבן יהודע בביאור הגירסה
לומר שאף שהוא רק נטפל לעושי מצוה
ואינו מעושי המצוה בעצמו עם כל זאת
ישתלם שכר טוב ר"ל שלם ומשובח
מעידית השכר. ממילא לפי דברי הבן

מתכפר בתורה, אביי אמר בזבח ומנחה
אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה
ובגמילות חסדים וכו', רבה ואביי מדבית
עלי קאתו, רבה דעסק בתורה חיה
ארבעין שנין אביי דעסק בתורה
ובגמילות חסדים חיה שתין שנין, הרי
שעל ימיו של אביי נוסף עוד, אמנם
מהגמרא קידושין שהובא לעיל ראינו
שלא רק העסק בתורה ובגמילות חסדים
הוסיף על שנותיו אלא גם מה שהיה
מקיף, ואולי זו ההקפה כדי לא להטריח
את הציבור שהם הרבנן והתלמידים
שבבית המדרש, זה נכלל או בתורה או
בגמילות חסדים או שניהם כאחת. ורבי
זירא שזכה להאריך ימים לפי שבמסכת
מגילה (כח ע"א) שאלו אותו תלמידיו במה
הארכת ימים, הרי רבי זירא מקיף וחי
שזכה לאריכות ימים. ובהמשך הגמרא
שם ראינו כמה היה רבי זירא מקפיד
בכבוד התלמידים, שאמר מימי לא
צעדתי בפני מי שגדול ממני וכו' ולא
ששתי בתקלת חבירי ולא קראתי
לחבירי בחניכתי ואמרי לה בחכינתי.

וזקן אי מקיף חיי ראינו גם ברבי אלעזר
בן שמוע (מגילה כז ע"ב וסוטה לט ע"א),
ששאלוהו תלמידיו במה הארכת ימים
אמר להם מימי לא עשיתי בית הכנסת
קפנדריא (לקצר הילוכו דרך שם) ולא פסעתי
על ראשי עם קודש, פירוש שכשהתלמידים
יושבים בבית המדרש על גבי קרקע,
המהלך ביניהם ונכנס לישב במקומו
מרחיב פסיעותיו בעל כורחו ונראה
כמפסע על ראשיהם, לפיכך צריך
להקדים או יישב לו מבחוץ.

דמצוה עליו לפרוע חובו ולאמת דבריו
דכתיב הין צדק שיהא הן שלך צדק ולא
שלך צדק (מבבא מציעא מט ע"א).

דוקא הלוח נשכר שזוכה במצות פריעת
הבעל חוב, ואילו המלוה טוב הלב שהלוח
מעות להלוה הוא אינו זוכה במצוה זו.
ויתבאר על פי דברי האוהה"ק על הפסוק
כִּי יִהְיֶה בֶּךָ אֲבִיוֹן (דברים ט. ז) זה לשונו,
בסיבתך בא לו העוני הגדול, כי טעם
שבחר הקב"ה לייסר לאדם בעולם הזה
ביסורי העוני הוא כדי שבאמצעותו יזכה
חבירו המפרנסו, כדתניא (בבא בתרא י" ע"א)
היה רבי מאיר אומר יש לו לבעל הדין
להשיבך ולומר לך אם אלהיכם אוהב
עניים הוא מפני מה אינו מפרנסו, אמור
לו כדי שניצול אנו בהן מדינה של
גיהנום, ע"כ מהאוהה"ק, ולכאורה כשם
שאין אומרים לו לאדם חטא בשביל
שיזכה חבירו כך וכי אומרים לו לאדם
שיהיה אביון בשביל שיזכה חבירו על ידי
שיחזיק בו. אלא שאכן כן הוא כמפורש
בגמרא (בבא בתרא שם) ובאוהה"ק
שהקב"ה מגלגל עניות לאדם כדי שיזכה
בו חבירו, ועל שנעשה אביון כדי לזכות
את חבירו, לכן ובשכר זה יזכה הלוח
במצוה זו של פריעת בעל חוב, דוקא
הלוח יזכה בה ולא המלוה וכנ"ל.

מה בין ואני אתן את פני ובין ושמתי אני את פני
וְאֵל פְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּמִן הָהָר הָהָר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן
מִזְרָעוֹ לְמִלֶּכֶּה מוֹת יוֹמָת עִם הָאָרֶץ
יִרְמָחוּ בָּאֶבֶן, וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת פְּנֵי בְּאִישׁ
הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ וְגו', וְאֵם

יהודע ששכר טוב היינו מעידית ומשלם,
אם כן בברכת על הצדיקים אחר
שביקשנו ותן שכר טוב לכל הבוטחים
בשמך באמת וכמו שכר טוב בדין דקאי
אף לנטפל לעושי מצוה כנ"ל, ממילא
זהו גם ושים חלקנו עמהם, דהיינו חלקנו
אנו הנטפלים אליהם שים עמהם היינו עם
כל הבוטחים בשמך באמת, וזה ממש
כדברי הבן יהודע. ובתפילה חשבתי
לעצמי אני הקטן שכאשר ננטפל לצדיקים
וחסידים וזקני שארית עם ישראל ופליטת
סופריהם וגרי הצדק יהיה חלקי עמהם אם
כן מי יודע איך בדלותי אהיה נראה
כשאהיה ביניהם, ולזה אתפלל, אמנם
ושים חלקנו עמהם, אבל שלא יגרום
החטא ולא נבוש, שלא נבוש ולא נכלם
בחטאינו, כי כך בטחנו וכו'.

ובפשט וכולל גירי הצדק עם הצדיקים,
כיון שהפסוק וכי יגור אתך גר נסמך
לוהדרת פני זקן כלומר שאותו גר עזב
את ארצו ומולדתו ובית אביו בשביל
להיות סמוך לצדיק הזקן זה שקנה חכמה,
לכן כולל גירי הצדק עם הצדיקים.

במצות פריעת בעל חוב זוכה הלוח ולא המלוה
מִזְרָעוֹ אֲבִיוֹ צֶדֶק אֲבִיוֹ צֶדֶק אִפְתַּת צֶדֶק וְחֵין צֶדֶק
יִתֵּן לָכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי
אֶתְכֶם מִמִּצְרָיִם מִצְרָיִם (ויקרא יט. לה).

ואמר ליה רב כהנא לרב פפא (כתובות פו
ע"א), לדידך דאמרת פריעת בעל חוב
מצוה, אמר לא ניחא לי דאיעביד מצוה
מאי וכו', וברש"י פריעת בעל חוב מצוה,

אֶת זֶרַעַךְ כְּעֶפֶר הָאָרֶץ (בראשית יג. טז),
 ושמתי הוא לשון עשייה וכן וְשִׁמְתִּי פֶדֶת
 בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמָּךְ (שמות ת. יט) וכן וְאֲשֶׁר לֹא
 צָדָה וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לִידֹ וְשִׁמְתִּי לָךְ מָקוֹם
 אֲשֶׁר יָנוֹס שָׁמָּה (שמות כא. יג), ממילא כאן
 אחרי שעם הארץ ירגמוהו כבר אין צריך
 שאעשה, ואז גם אני אתן את פני, אני
 רק בנתינה, אבל אם יעלימו עם הארץ
 עיניהם ממנו, כי אז אעשה אני, וזהו
 ושמתי אני, כנלענ"ד.

כנסת ישראל מקודשת לחקב"ה

וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי
 אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ כִּי מִזְרַעוֹ נָתַן לְמִלְחָה
 לְמַעַן טַמֵּא אֶת מִקְדָּשִׁי וְלַחֲלֹל אֶת שֵׁם
 קְדֹשִׁי (ויקרא כ. ג).

ברש"י, למען טמא את מקדשי, את
 כנסת ישראל שהיא מקודשת לי, ע"כ.
 וכבר כתב הרא"ם בענין איך יטמאו כלל
 כנסת ישראל בשביל חטאו של האחד.

ובענ"ד אגדנו הדברים באחת. כיון
 שכנסת ישראל מקודשת כביכול לברוך
 הוא וברוך שמו, אם כן על כורחך כל
 הנולד לבן ישראל הרי הוא בכלל בָּנִים
 אֲתֶם לַה' אֱלֹהֵיכֶם (דברים יד. א) כי כנסת
 ישראל שממנה הוא נולד מקודשת היא
 לקודשא בריך הוא כביכול יתברך שמו,
 וממילא מי מכלל כנסת ישראל שחס
 ושלום ימסור בנו למולך הרי על ידי אותו
 בן יטמא מולידו שהיא כנסת ישראל
 המקודשת לקודשא בריך הוא כביכול
 וכמו וּבֵת אִישׁ בָּהֶן כִּי תַחֲלֹ לְזִנוּת אֶת
 אִבִּיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת (ויקרא כא. ט), וזה שפי'

העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן
 האיש ההוא פתתו מזרעו למלך לבלתי
 המית אתו, ושמתי אני את פני באיש
 ההוא ובמשפחתו והכרתי אתו ואת כל
 הזנים אחריו לזנות אחרי המלך מקרב
 עמם (ויקרא כ. ג-ד-ה).

אחרי אשר איש אשר יתן מזרעו למולך
 מות יומת ואני אתן את פני באיש ההוא וגו',
 נאמר אחר כך שאם יעלימו עם הארץ את
 עיניהם מן האיש ההוא לבלתי המית אותו אז
 ושמתי אני את פני באיש ההוא. וכמה
 הבדלים יש בין ואני אתן את פני באיש
 ההוא שבפסוק ג' ובין ושמתי אני את פני
 באיש ההוא שבפסוק ה', הבדלים הנוגעים
 למשמעות הענין. כי יש הבדל בין אם
 התואר בא לפני הפעולה היינו שמתחילה
 נאמר ואני ואחר כך נאמר הפעולה אתן
 ובין אם הפעולה באה לפני התואר היינו
 שמתחילה נאמר ושמתי ואחר כך נאמר
 אני. שכשנאמר ושמתי אני פירושו שאני
 אשים ולא אחר, מה שאין כן כשנאמר
 ואני אתן משמעו שגם אני אתן, כלומר
 שכאשר עם הארץ ירגמוהו באבן אז ואני
 אתן את פני וגו', הוא"ו מוסיף של תיבת
 ואני, בא לומר שלא רק עם הארץ ירגמוהו
 אלא גם אני אתן וגו'. אבל כשיעלימו עם
 הארץ עיניהם מן האיש ההוא, אז ושמתי
 אני, אין כאן וא"ו המוסיף לומר וגם אני,
 אלא ואשים אני, כי עם הארץ לא יעשו
 מאומה ורק הקב"ה כביכול יעשה וישים
 פניו באיש ההוא.

עוד הבדל נראה בין ואני אתן ובין
 ושמתי אני, כי נתינה אינה שימה, נתינה
 כמשמעה ואילו שימה היא כמו וְשִׁמְתִּי

רש"י למען טמא את מקדשי את כנסת ישראל שמקודשת לי, וכיון שכנסת ישראל מקודשת לקודשא בריך הוא, הרי יש בזה גם לחלל את שם קדשי.

אם העלימו בדבר אחד סוף שיעלימו
בדברים הרבה, אם העלימו סנהדרי קטנה
סוף שיעלימו סנהדרי גדולה

ואם העלים יעלימו עם הארץ את עיניהם
מן האיש ההוא בדתו מזרעו למלך
לבית המית אתו, ושמתי אני את פני
באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אתו
ואת כל הזנים אחריו לזנות אחרי
המלך מקרב עמם (ויקרא כ.ד).

ברש"י ואם העלים יעלימו, אם העלימו
בדבר אחד סוף שיעלימו בדברים הרבה,
אם העלימו סנהדרי קטנה סוף שיעלימו
סנהדרי גדולה. נלענ"ד לפי שלעיל ואל
בני ישראל תאמר איש איש וגו' אשר
יתן מזרעו למלך מות יומת עם הארץ
ירגמהו באבן (ויקרא כ.ב) ופי' רש"י מות
יומת בבית דין ואם אין כח בבית דין עם
הארץ מסייעין אותו. מה שאין כן אם
העלים יעלימו עם הארץ את עיניהם מן
האיש וכברש"י שאם העלימו בדבר אחד
סוף שיעלימו בדברים הרבה, כי כשהם
מעלימים אזי סנהדרי קטנה מעלמת וסוף
גם סנהדרי גדולה מעלמת.

וזה הלשון בילקוט שמעוני (ויקרא פרק כ),
מנין העלימו דבר אחד סוף שדברים
הרבה מעלימין, תלמוד לומר ואם העלים
יעלימו, מנין שאם העלימו בית דין אחד
סוף שבת דין הרבה מעלימין, תלמוד

לומר ואם העלים יעלימו (יעלימו לשון רבים),
מנין שאם העלימו סנהדראות של שבטים
סוף שסנהדרי גדולה מעלמת ודיני נפשות
בטלין על כך, תלמוד לומר ואם העלים
יעלימו, לבית המית אתו בכל מיתות
שירצו, ושמתי אני את פני פונה אני מכל
עסקי ועוסק בו, באיש ולא בצבור, ההוא
ולא אגוס ולא שוגג ולא מטעה, ובמשפחתו
אמר רבי שמעון וכו' והכרתי אתו ואת
כל הזנים אחריו לרבות שאר עבודה זרה
בהכרת, מקרב עמו ועמו בשלום.

אזהרה למקלל אביו ואמו בבמה מעט מאלוים ונשיא
כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת
אמו מות יומת אביו ואמו קלל דמיו
בו (ויקרא כ.ט).

במסכת סנהדרין (ס ע"א) מות יומת
בסקילה וכו', עונש שמענו, אזהרה מנין,
תלמוד לומר אלהים לא תקלל וגו' (שמות
כב. כ), אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור, אם
היה אביו דין הרי הוא בכלל אלהים לא
תקלל ואם היה אביו נשיא הרי הוא
בכלל ונשיא בעמך לא תאור, אינו לא
דין ולא נשיא מנין, אמרת הרי אתה דן
בנין אב משניהן, לא ראי נשיא כראי דין
ולא ראי דין כראי נשיא, לא ראי דין
כראי נשיא שהרי דין אתה מצווה על
הוראתו כראי נשיא שאי אתה מצווה על
הוראתו, ולא ראי נשיא כראי דין
שהנשיא אתה מצווה על המראתו כראי
דין שאי אתה מצווה על המראתו, הצד
השונה שבהם שהן בעמך ואתה מוזהר על
קללתו, אף אני אביא אביך שבעמך
ואתה מוזהר על קללתו.

אין אדם מקנא לאשתו אלא אם כן נכנסה בו רוח שנאמר וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קְנָאָה וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ (במדבר ה. יד), מאי רוח, רבנן אמרי רוח טומאה, וכתב העב"ץ לפי דאמר מר (סוטה י"ע"א) אם הוא מזנה אשתו מזנה עליו שנאמר אִם נִפְתָּה לְבִי עַל אִשָּׁה וגו' תִּטְחֶנּוּ לְאַחֵר אִשְׁתִּי (איוב לא. ט-י) ואמרי אינשי איהו בקרי ואיתתיה בבוציני.

זהו כפל הלשון ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו, כי איזו אשת איש ננאפת חס ושלום, זו שבעלה אף הוא כזה. וכך יתפרש, ואיש אשר ינאף את אשת של איש אשר ינאף, אבל הכשרים הרי ביתם כשר. וכל זה רק בדרך צחות, והפשט כבר מפורש ברש"י.

אם אדם חטא בהמה מה חטאה

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׂכָבְתּוֹ בְּבַהֲמָה מוֹת יוֹמָת וְאֵת הַבַּהֲמָה תַּהַרְגוּ, וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל כָּל בַּהֲמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ וַהֲרִגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֵת הַבַּהֲמָה מוֹת יוֹמָתוֹ דְּמִיָּהֶם כָּם (ויקרא כ. טו-טז).

בהבדל שבין בהמה הנרבעת לרובעת, שבבהמה הנרבעת נאמר מיתת האדם לחוד ומיתת הבהמה לחוד, האיש מות יומת ואת הבהמה תהרגו, מה שאין כן בבהמה הרובעת שנאמרה מיתת להאשה ולבהמה בבת אחת, והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו. כי בהמה הנרבעת אינה נסקלת בעוונה, וכבר ש"י אם אדם חטא בהמה מה חטאה, אלא לפי שבאה לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תסקל, ע"כ. אבל באשה

וכיון שבדיין לשון קללה אלהים לא תקלל ואילו בנשיא לשון ארה ונשיא בעמך לא תאור, אם כן כיצד ילמוד מקלל אב ואם שהוא בלשון קללה מנשיא ואלהים בבמה מצינו. ואולי אפשר לדייק בלשון הגמרא לקמן אלא אם כן נכתוב קרא או אלהים וחרש או נשיא וחרש, אלהים למה לי, אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו. שלכאורה היה צריך לומר אלהים ונשיא למה לי, כי קושיית הגמרא היא שאחר שכבר כתב לא תִקְלַל חֲרָשׁ (ויקרא יט. יד) ונלמוד במה מצינו מהחרש הקטן ומאלהים או נשיא שהוא הגדול שעל שניהם מוזהר מלקלל, אם כן למה לי גם אלהים וגם נשיא. אלא לפי שמנשיא שנאמר לא תאור ליכא למיגמר כלל לאביו שנאמר לשון איסור קללה, לכן דוקא אלהים שנאמר בו לא תקלל כמו באב ואם למה לי.

בזמן שהאיש מנוקה מעוון המים בודקין את אשתו וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנָּאֵף אֶת אִשְׁתּוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִנָּאֵף אֶת אִשְׁתּוֹ רָעָהּ מוֹת יוֹמָת הַנָּאֵף וְהַנָּאֶפֶת (ויקרא כ. י).

ענין הכפילות ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו אפשר בדרך מוסר לפי שבענין סוטה תניא (סוטה כח ע"א ומו ע"ב) וְנָקָה הָאִישׁ מֵעוֹן וְהָאִשָּׁה הָהוּא תִּשָּׂא אֶת עוֹנָהּ (במדבר ה. לא) בזמן שהאיש מנוקה מעוון המים בודקין את אשתו, אין האיש מנוקה מעוון אין המים בודקין את אשתו, הרי שייכות לאשה שתטמא הוא אם אישה גם הוא אינו נקי, וכן בדתנא דבי רבי ישמעאל (סוטה ג' ע"א)

אשר תקרב אל בהמה הרי בהמת הזכר גם הוא בפעולת עוון כשבא על האשה. ושו"ר כן בחזקוני וברוך שכיוונתי.

שנאמר וערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה, אבל כל שאר הכתובים כאן בפרשת קדושים נאמרה ענישה.

אך מלשון המשנה עדיין לא משמע לחלק כן, דתנן (סנהדרין נא ע"א) הָבָא עַל הַזָּכּוּר וְעַל הַבְּהֵמָה וְהָאִשָּׁה הַמְּבִיָּאָה אֶת הַבְּהֵמָה, בְּסִקּוּלָהּ, אִם אָדָם חָטָא בַּבְּהֵמָה מִה חָטָאָה, אֵלָּא לְפִי שְׂבָאָה לְאָדָם תִּקְלָה עַל יָדָהּ לְפִיכָךְ אָמַר הַכֹּתוּב תִּסְקַל, דְּבָר אַחֵר שְׁלֹא תִהְיֶה בַּבְּהֵמָה עוֹבֶרֶת בְּשׁוּק וְיֹאמְרוּ זֶה הִיא שְׁנִסְקַל פְּלוֹנִי עַל יָדָהּ. הרי הטעמים לפי שבאה לאדם תקלה על ידה או שלא יאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה נאמרו גם על בהמה הנרבעת וגם על בהמה הרובע. עוד עיין במשך חכמה שביאר בדרך אחר.

ואפשר גם בכוונת הדברים שברש"י, לא רק ששנה הכתוב באזהרתן פעם שניה, אלא ששניה הכתוב באזהרתן, ופירוש הדברים כך הוא, שכל האזהרות בפרשת אחרי מות נאמרו בגוף שני נוכח ואילו ענישתן בפרשת קדושים נאמרו בגוף שלישי נסתר ורק פסוק של וערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה שבפרשת קדושים נאמר בגוף שני נוכח כמו באזהרה, הרי מה ששנה הכתוב לדבר כאן בלשון נוכח, הרי שאין זה ענישה אלא אזהרה, וממילא שנה הכתוב פעם שנית באזהרתן.

באיסורי עריות שבפרשת קדושים נאמרו עונשין בלשון נסתר פרט להפסוק וערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה שנאמרה אזהרה בלשון נוכח וְעֵרֹת אֲחֹת אִמְךָ וְאֲחֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה כִּי אֵת שְׂאֵרֹי הַעֵרָה עֲזָנָם יִשְׂאוּ (ויקרא כ. יט).

ברש"י, שנה הכתוב באזהרתן לומר שהזהר עליהן בין על אחות אביו ואימו מן האב בין אחיותיהן מן האם, אבל ערות אשת אחי אביו לא הוזהר אלא על אשת אחי אביו מן האב, ע"כ מרש"י.

לפי שלעיל בפרשת אחרי מות נאמרו אזהרות וכאן בפרשת קדושים נאמרו העונשים, ובפסוק זה שנשנה כאן בפרשת קדושים לא נאמרה ענישה רק אזהרה

ואלו הן פסוקי האזהרה מפרשת אחרי מות המדברים בלשון נוכח ואין בהן עונש, איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו וגו' (ויקרא יח. ו), עֲרֹת אָבִיךָ וְעֲרֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה וגו' (ויקרא יח. ז), עֲרֹת אִשְׁתְּ אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה וגו' (ויקרא יח. ח), עֲרֹת אֲחֹתְךָ בֵּת אָבִיךָ אוֹ בֵּת אִמְךָ וגו' לֹא תִגְלֶה עֲרֹתְךָ (ויקרא יח. ט), עֲרֹת בֵּת בְּנֶךָ אוֹ בֵּת בִּתְּךָ לֹא תִגְלֶה וגו' (ויקרא יח. י), עֲרֹת בֵּת אִשְׁתְּ אָבִיךָ וגו' לֹא תִגְלֶה וגו' (ויקרא יח. יא), עֲרֹת אֲחֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה וגו' (ויקרא יח. יב), עֲרֹת אֲחֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה וגו' (ויקרא יח. יג), עֲרֹת אָחִי אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה וגו' (ויקרא יח. יד), עֲרֹת כָּלִיתְךָ לֹא תִגְלֶה וגו' (ויקרא יח. טו), עֲרֹת אִשְׁתְּ אָחִיךָ לֹא תִגְלֶה וגו' (ויקרא יח. טז), עֲרֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה וגו' (ויקרא יח. יז), וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקַּח לְצֶרֶד לְגִלּוֹת עֲרֹתָהּ עָלֶיהָ

וכאן הפסוק הנידון שתחילתו בלשון נוכח כבאזהרות וערות אַחוֹת אִמָּךְ ואַחוֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה כִּי אֶת שְׂאֵרוֹ הָעֵרָה עֹנֶם יִשְׂאוּ (ויקרא כ. טו), ושוב ממשיך הפסוקים בלשון נסתר ואִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת דֹּדָתוֹ וגו' חֲטָאִים יִשְׂאוּ עֲרִירִים יָמָתוּ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אַחִיו וגו' עֲרִירִים יִהְיוּ (ויקרא כ. כ-כא). זהו ששינה הכתוב באזהרה לדבר בלשון נוכח ושלא כשאר הכתובים כאן שדיבר בלשון נסתר שהם אזהרה, הרי ששנה הכתוב שנית באזהרה.

ובדברי תורה בסעודה ג' תשס"ז אמרנו בדרך מוסר כי אזהרות שנאמרו לכלל ישראל ועמך בְּלֹם צִדִּיקִים (ישעיה ס. כא) כדי שיפרשו מן העבירה נאמרו בלשון נוכח וכמו עשרת הדברות שנאמרו לכלל ישראל נאמרו בלשון נוכח לֹא יִהְיֶה לָּךְ וגו' לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ וגו' לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וגו' לֹא תִשָּׂא וגו' לֹא תִרְצַח לֹא תִנָּאֵף לֹא תִגְנֹב לֹא תַעֲנֶה וגו' לֹא תַחֲמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא תַחֲמֹד אִשְׁתּוֹ רֵעֶךָ וגו' (שמות כ. ג-ד-ה-ו-ז-ח-ט), אבל ענישה נאמר לאדם אשר כבר חטא רחמנא ליציל, ולכזה אין הכתוב מדבר כבר בלשון נוכח אלא בגוף שלישי כנסתר, וד"ל.

בַּחֲיִיָּה (ויקרא יח. יח), וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדָּת טַמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב וגו' (ויקרא יח. טו), וְאֶל אִשְׁתּוֹ עֲמִיתָךְ לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתָךְ וגו' (ויקרא יח. כ), וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב וגו' (ויקרא יח. כב), וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתָךְ לְטַמְאָה כֹּה וְאִשָּׁה לֹא תַעֲמֹד לִפְנֵי בְּהֵמָה לְרַבְעָה (ויקרא יח. כג), ואילו פסוקי הענישה שבפרשת קדושים מדברים בלשון נסתר חוץ מבפסוק וערות אַחוֹת אִמָּךְ ואַחוֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה כִּי אֶת שְׂאֵרוֹ הָעֵרָה עֹנֶם יִשְׂאוּ שתחילת הפסוק מדבר בלשון נוכח כבאזהרות. ואלו הן הפסוקים, ואִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁתּוֹ אָבִיו וגו' מוֹת יוֹמָתוֹ שְׁנֵיהֶם דְּמִיהֶם בָּם (ויקרא כ. יא), ואִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת בָּלָתוֹ מוֹת יוֹמָתוֹ שְׁנֵיהֶם וגו' (ויקרא כ. יב), ואִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת זָכָר וגו' מוֹת יוֹמָתוֹ וגו' (ויקרא כ. יג), ואִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ וגו' בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתָּהּ וגו' (ויקרא כ. יד), ואִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתוֹ בְּבְהֵמָה מוֹת יוֹמָתוֹ וגו' (ויקרא כ. טו), וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל כָּל בְּהֵמָה לְרַבְעָה אֹתָהּ וְהִרְגִּתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה מוֹת יוֹמָתוֹ וגו' (ויקרא כ. טז), ואִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אַחֲתוֹ וגו' וּנְכָרָתוֹ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם וגו' (ויקרא כ. יז), ואִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה דְּוָה וגו' וּנְכָרָתוֹ שְׁנֵיהֶם מִקְרַב עַמָּם (ויקרא כ. יח),